Tiensestraat 82, Hoegaarden

Een Archeologienota

Auteur:
Elise Van Bosch (bureaustudie)
Wouter De Roeck (veldwerkleider)

Autorisatie:
X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)

Colofon

VEC Nota 825

Tiensestraat 82, Hoegaarden
Vlaams Erfgoed Centrum bv
Auteurs: E. Van Bosch & X. Alma

In opdracht van: Vertrouwelijk

Foto's en tekeningen: Vlaams Erfgoed Centrum, tenzij anders vermeld

© Vlaams Erfgoed Centrum bv, Geel, maart '21
Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum bv.

Vlaams Erfgoed Centrum bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek

ISSN 2506-7486

Vlaams Erfgoed Centrum
Liesdonk 5
2440 Geel
Tel +32 (0)14 95 34 70
info@vlaamserfgoedcentrum.be
www.vlaamserfgoedcentrum.be

Inhoud

1		Verslag van resultaten van het bureauonderzoek	5
	1.1	Beschrijvend gedeelte	5
		1.1.1 Administratieve gegevens	7
		1.1.2 Archeologische voorkennis	7
		1.1.3 Huidig gebruik	8
		1.1.4 Beschrijving van de geplande werken	10
		1.1.5 Juridisch kader	12
		1.1.6 Doelstelling en vraagstelling	14
	1.2	Assessmentrapport	15
		1.2.1 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden	15
		1.2.2 Beschrijving van bekende archeologische waarden	22
		1.2.3 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden	27
		1.2.4 Synthese	42
		1.2.5 Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie	44
		1.2.6 Samenvatting	47
Literatuur			48

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19e E - heden
Nieuwe tijd:		16e E - 18e E na Chr.
Middeleeuwen:		5e E - 15e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13e E - 15e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10e E - 12e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8e E - 9e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6e E - 8e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden-IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		ca. 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen

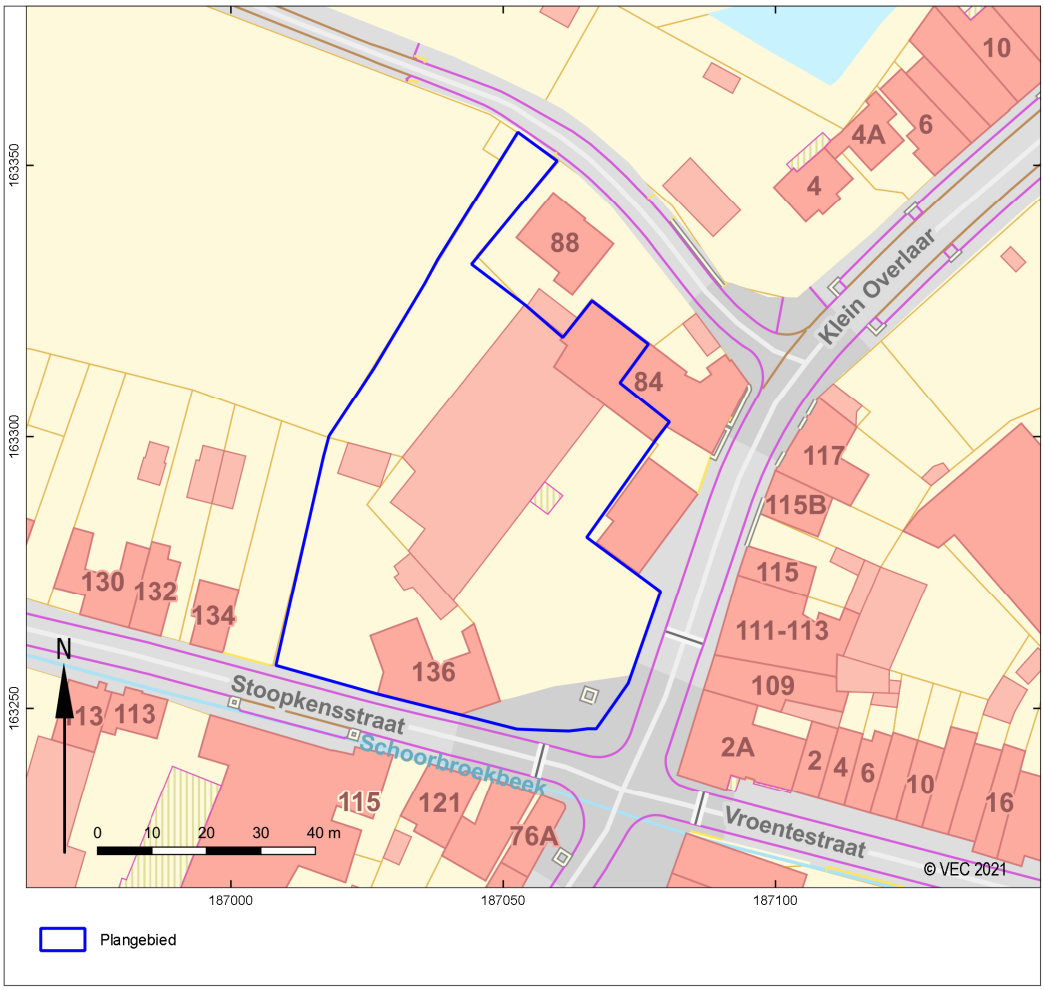
1 Verslag van resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in januari 2021 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Tiensestraat 82, Hoegaarden (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen bouw van een nieuw handelspand en de sloop van de bestaande gebouwen.
Deze archeologienota volgt op een reeds eerder opgestelde archeologienota voor het plangebied (ID 11706) en is noodzakelijk vanwege wijzigingen in de geplande werken. Deze wijzigingen betreffen het vergroten van het plangebied met enkele percelen.

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.

Afb. 2. Locatie van het plangebied op de GRB.

1.1.1 Administratieve gegevens

Uitgevoerde fasen binnen archeologienota:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	Bouw handelspand
Locatie:	Tiensestraat 82
Plaats:	Hoegaarden
Gemeente:	Hoegaarden
Provincie:	Vlaams Brabant
Kadastrale gegevens:	Hoegaarden, Afdeling 1, sectie B, 225M; 225N; 232L, 651A.
Diepte bodemverstoring	Min. 0,40 m –mv
	Max. 2,80 m –mv
Oppervlakte plangebied	Circa 4475m^2 / 0,45 ha
Oppervlakte bodemingrepen	Circa 4475m^2
coördinaten (*bounding box; Lambertcoördinaten (EPSG:31370)*	187.052,8 / 163.355,8
	187.079,9 / 163.302,9
	187.069,6 / 163.247,6
	187.008,2 / 163.258,0
Projectcode	2021A58 (bureauonderzoek)
VEC-projectcode:	5020286 (bureauonderzoek)
Auteur:	X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)
	W. De Roeck (bureauonderzoek)
	E. Van Bosch (bureauonderzoek)
Autorisatie:[1]	X. Alma (OE/ERK/Archeoloog/2016/00094)
Begindatum onderzoek:	6 januari 2021
Einddatum onderzoek:	22 januari 2021
Beheer en plaats documentatie:	Vlaams Erfgoed Centrum
	Liesdonk 5
	2440 Geel
Relevante thesaurustermen:	Afspanning, afspanning In den Enghel, 1755, stadsarcheologie, Midden IJzertijd, Nieuwe Tijd, Nieuwste Tijd, 16de eeuw, 18de eeuw, 19de eeuw

Tabel 2. Overzicht van de administratieve gegevens.

Binnen het plangebied dient er rekening gehouden te worden met enige mate aan verstoring. Binnen het plangebied kunnen verstoringen verwacht worden die veroorzaakt zijn door (de bouw van) de huidige gebouwen en hun funderingen en de infrastructuur zoals de verhardingen. De verwachte omvang van deze verstoringen worden in paragraaf 1.1.3 verder toegelicht.

1.1.2 Archeologische voorkennis

In juli 2019 is door het VEC een eerste archeologienota opgesteld naar het plangebied. Deze archeologienota is geregistreerd onder indieningsnummer ID 11706. [2]
Naar aanleiding van een planwijziging, was er noodzaak tot een vernieuwde versie van de archeologienota. De planwijziging bestond uit het vergroten van het plangebied met de percelen 232L en 651A. De aangepaste archeologienota is ingediend en aktename onder indieningsnummer 17496 (februari 2021). Omdat inmiddels gebleken is dat nog niet alle terreindelen beschikbaar zijn, en de geplande werken daarmee gefaseerd zullen worden uitgevoerd, is een aanpassing van het Programma van Maatregelen noodzakelijk. Om deze reden is de archeologienota opnieuw heringediend. Inhoudelijk volgt de huidige

[1] Xander Alma is een werknemer bij ADC ArcheoProjecten BV. ADC ArcheoProjecten voert onderzoek in onderaanneming uit voor het Vlaams Erfgoed Centrum.
[2] Van Bosch & Alma 2019, https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/11706

archeologienota de eerdere versies, wijzigingen in de huidige versie betreffen het Programma van Maatregelen waarin een fasering van de uitvoering van het archeologisch onderzoek is opgenomen.

Naast het onderzoek binnen het plangebied zelf heeft er ook een archeologisch onderzoek op minder dan 100 meter van het plangebied plaatsgevonden, wat ook geregistreerd staat als CAI melding 163507. De informatie uit dit onderzoek en de andere archeologische onderzoeken in de omgeving wordt besproken in paragraaf 1.2.2.

1.1.3 Huidig gebruik

Het plangebied bestaat uit vier percelen (Hoegaarden afdeling 1, sectie B, 225N; 225M, 232L en 651A). In het plangebied komen voornamelijk bebouwing, verharding en groenzones voor. Afb. 3 en tabel 3 geven een overzicht van de oppervlakte en de inplanting van deze verschillende elementen.

Zo goed als het volledige plangebied staat op de Inventaris Onroerend Erfgoed geregistreerd als vastgesteld bouwkundig erfgoed. Aan de straatzijde met de Tiensestraat 84, staat de “Afspanning In den enghel 1755” (zie ook paragraaf 1.2.3). Dit gebouw en de omliggende grond, behoren echter tot een andere vergunningsaanvraag.

Op dit moment zijn de percelen bebouwd en voornamelijk in gebruik door een handelspand met bijhorende parkeerplaatsen en enkele bijgebouwen. De totale oppervlakte van de centrale handelsruimte bedraagt circa 1226 m². Volgens historische kaarten is het mogelijk dat sommige onderdelen van dit gebouw al terug gaan tot circa 1826-1834. Andere delen zijn pas gebouwd tussen 1971 en 1990 (zie ook paragraaf 1.2.3). Naast het centrale gebouw zelf zijn er ook nog een bijgebouw en een carport op het terrein aanwezig, die respectievelijk een oppervlakte van circa 37 m² en 22 m² hebben. Aan het bijgebouw is een muur verbonden, die tussen het de grens van het plangebied en het centrale gebouw ligt.

De inrit van het terrein bevindt zich aan het kruispunt van de Stoopkensstraat en Klein Overlaar, ter hoogte van perceel 651A. Het parkeerterrein op perceel 225N bestaat grotendeels uit asfaltverharding. Op perceel 651A bestaat de verharding daarentegen uit klinkers, met een boom gelegen tussen de parkeerplaatsen. In totaal heeft deze parkeerzone een oppervlakte van circa 1151 m².

In het zuiden van het plangebied, op perceel 232L, bevinden zich enkele gebouwen. Deze gebouwen nemen een totaal oppervlak van circa 283 m².

Aan de noordwestelijke kant van het plangebied is een groene zone aanwezig, evenals in het westen van perceel 232L. Deze zones worden voornamelijk ingenomen door grasland en struiken. In totaal hebben deze groene zones een oppervlakte van circa 1640 m².

Het is niet geweten tot hoe diep de bestaande verstoringen gaan. Gezien de ouderdom van een deel van de bebouwing, worden de funderingen van de oude gebouwen echter niet als verstoring gezien, maar als deel van de archeologische zone.
De bouw van de structuren uit 1971-1990 zorgde voor een verstoring van deze oudere bouwfase. Voor deze structuren moet nog vastgesteld worden in welke mate deze de oudere bouwfase heeft verstoord.

Huidige bebouwing	Oppervlakte in m²
Centrale handelspand	1226 m²
Bijgebouw	37 m²
Carport	22 m²
Groenzone	1640 m²
Parking	1151 m²
Gebouwen perceel 232L	283 m²

Tabel 3. Overzicht van de aanwezige

Afb. 3. Overzichtskaart van de bestaande toestand binnen het plangebied (Bron: opdrachtgever).

1.1.4 Beschrijving van de geplande werken

Op het plangebied komt een nieuw handelspand (afb. 4) te liggen en hiervoor wordt het oude handelspand en de bebouwing in het zuiden gesloopt.

Sloop:
Alle gebouwen die zich binnen het plangebied bevinden worden gesloopt. Deze zijn de rode zones, weergegeven op de overzichtskaart van de bestaande toestand (afb. 3). Dit omvat het centrale handelspand, de carport, het bijgebouw en een muur tussen perceel 225m en 232L en de gebouwen op perceel 232L.
De asfaltlaag op het parkeerterrein (circa 1151m²) van het handelspand wordt verwijderd. Tenslotte wordt er aan de achterzijde van het plangebied het huidige struikgewas in de groenzones nog verwijderd.

De geplande nieuwbouw werken kunnen als volgt beschreven worden (Tabel 4 en afb. 4):

Afb. 4. Overzichtskaart geplande werken (bron: opdrachtgever).

Structuren
De hoofdstructuur, het nieuwe handelspand, ligt aan de noordwestelijke grens van het plangebied, met de ingang naar het zuidoosten gericht. De oppervlakte van het pand bedraagt circa 843m² en heeft een inkomzone met een oppervlakte van circa 65m². De vloerplaat heeft een dikte van 0,16m. Het gebouw beschikt over een betonplint die tot 1,00m –mv diep reikt en funderingskolommen die tot 2,00m –mv diep gaan. De inkomzone bestaat uit een overdekte ruimte met betonklinkers en de uitgravingsdiepte bedraagt ongeveer 0,5m –mv.

In het plangebied is nog een tweede structuur gepland, namelijk een middenspanningscabine. Deze cabine bevindt zich in de meest zuidoostelijke hoek van het plangebied, ter hoogte van het kruispunt van de Tiensestraat en de Stoopkensstraat. De oppervlakte van de cabine bedraagt circa 10m² en heeft een fundering die gaat tot een diepte van 0,82m mv.

Parking
De inrit van de parking van het terrein wordt aangelegd aan het begin van de Stoopkensstraat, waar ook de huidige inplanting van de inrit is gelegen. Er worden 49 parkeerplaatsen (inclusief 3 mindervalide) voorzien, samen met 18 fietsenstallingen. De ondergrond van de parking bestaat uit circa 980 m² asfalt en circa 647m² waterdoorlatende klinkers. De parking heeft een diepte die gaat tot 0,5m –mv.
Rondom de parking en het handelspand gaat ook een groenzone van circa 1800 m² voorzien worden. Aan de zuidwestelijke zijde van het handelspand wordt een grindpad aangelegd. Dit grindpad van circa 27 m², heeft een verstoringsdiepte die gaat tot 0,4m –mv.

Verordening hemelwater
De opvang en de afvoer van regenwater wordt geregeld door de aanleg van een wadi, bufferbuizen en een waterput. De wadi heeft een oppervlakte van circa 45m² en gaat tot 0,4m –mv diep. De bufferbuis is opgedeeld in verschillende segmenten en bevinden zich grotendeels onder de waterdoorlatende klinkers van de parking.. De sleuf voor de bufferbuis is 0,7m breed en heeft en een diepte van 1,5m –mv. De regenwaterput heeft een diepte van 2,80m –mv en een opslag van 10m³. De leidingen tussen het handelspand, wadi en regenwaterput zijn voorzien van een overstort en een knijpleiding aan de Tiensestraat.

Riolering
Het afvalwater wordt opgeslagen in een septische put en is verbonden aan de riolering aan de Tiensestraat. De septische put heeft een diepte van 2,08m –mv en de uitgravingsdiepte van de leidingen is maximaal 1,2m.

Totem
Op het terrein wordt ook een totem met de benaming van het handelspand voorzien. Deze bevindt zich aan Tiensestraat richting het kruispunt met de Stoopkensstraat. Deze totem heeft een oppervlakte van 0,36 m² en een diepte van 0,8m –mv.

Ingreep	Oppervlakte in m²	Diepte bodemverstoring (m – mv)
Gebouw	843 m²	1 – 2 m – mv
Parking	1608 m²	0,5 m-mv
Inkom	65 m²	0,5 m-mv
Groenzones	1800 m²	Minder dan 0,3 m-mv
Middenspanningscabine	10 m²	0,82 m-mv
Bufferbuizen	Sleuven van 0,7 m breed	1,5 m-mv

Tabel 4. Overzicht van de geplande werken, hun oppervlakte en hun verstoringsdiepte.

De consequentie van de voorgenomen ingreep kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

1.1.5 Juridisch kader

Artikel 5.4.1. (01/04/2019 -)

Voorafgaand aan het aanvragen van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen moet een archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 en artikel 5.4.12 opgesteld en gemeld worden in volgende situaties:
1° aanvragen met betrekking tot percelen die gelegen zijn in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site;
2° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones;
3° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones.

Voor de toepassing van dit artikel op terreinen zonder kadastraal nummer geldt de totale oppervlakte van de hele werf van het te vergunnen werk.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen wordt van die verplichting vrijgesteld:
1° indien de aanvraag volledig betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering;
2° indien de aanvraag betrekking heeft op werkzaamheden aan bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden binnen een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, waarbij de oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem buiten het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden minder dan 100 m² beslaat;
3° indien de aanvraag betrekking heeft op werkzaamheden aan bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden buiten een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones en buiten een voorlopig of definitief beschermde archeologische site, waarbij de oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem buiten het gabarit van de bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden minder dan 1000 m² beslaat, wanneer de lijninfrastructuur waarvoor de omgevingsvergunning wordt aangevraagd meer dan 1000 meter bedraagt;
4° indien de aanvrager een natuurlijke persoon of privaatrechtelijke rechtspersoon is, de totale oppervlakte van de vergunningsplichtige ingreep in de bodem minder dan 5000 m² beslaat, en de betrokken percelen volledig gelegen zijn buiten woongebied of recreatiegebied en buiten archeologische zones opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones en buiten beschermde archeologische sites;
5° indien de handelingen louter betrekking hebben op verbouwingswerken of vernieuwbouw, zonder bijkomende vergunningsplichtige ingreep in de bodem;
6° indien de handelingen louter betrekking hebben op de regularisatie van vergunningsplichtige projecten, overeenkomstig artikel 81 van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning en alle vergunningsplichtige ingrepen in de bodem al zijn uitgevoerd;
7° indien de stedenbouwkundige aanvraag kadert in verbeterd bodembeheer en uitsluitend betrekking heeft op een reliëfwijziging in agrarisch gebied, niet gelegen in een archeologische zone zoals opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones of een voorlopig of definitief beschermde archeologische site, als gevolg van een afgraving van teelaarde tot 40 cm en de latere toevoeging met dezelfde teelaarde.
8° indien de aanvraag betrekking heeft op werkzaamheden binnen het gabarit van bestaande lijninfrastructuur en haar aanhorigheden;

9° indien de aanvraag geheel betrekking heeft op percelen binnen het grondgebied van een erkende onroerenderfgoedgemeente waarvoor de gemeenteraad in een gemeentelijk reglement een vrijstelling heeft voorzien en de aanvraag geen betrekking heeft op beschermde goederen of op percelen die geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in een archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones. De vrijstellingen in het gemeentelijk reglement zijn gebaseerd op onderzoek naar de archeologische situatie in de betrokken gemeente door een erkende archeoloog in dienst van de erkende onroerenderfgoedgemeente en hebben betrekking op percelen met een oppervlakte van 5000 m² of minder.

De Vlaamse Regering kan de nadere regels voor deze vrijstellingen bepalen.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen kan een archeologienota waarvan al akte is genomen indienen als de aanvraag betrekking heeft op hetzelfde perceel of dezelfde percelen en als de ingreep in de bodem van de te vergunnen werken overeenkomt met de ingreep in de bodem van de vergunningsplichtige werkzaamheden die in de archeologienota waarvan akte is genomen zijn omschreven. Als er in de archeologienota een archeologische opgraving werd opgelegd, moet deze zijn uitgevoerd en moet daarover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd. In het geval dat er gebruik is gemaakt van onderafdeling 7 van deze afdeling, moet de nota waarvan akte is genomen zijn uitgevoerd. Als er in de nota een archeologische opgraving wordt opgelegd, moet daarover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd.

Aangezien de geplande ingrepen in het te ontwikkelen gebied in totaal een oppervlakte van 4475 m^2 beslaan (binnen een totaal perceelsoppervlak van 4475m^2) en daarmee de maximale onderzoeksgrenzen worden overschreden, dient de initiatiefnemer een archeologienota waarvan akte is genomen te laten opmaken.[3]

Het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied dient te gebeuren op grond van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetector (versie 4.0). Het doel van de Code is om als een minimale standaard te dienen voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek en het gebruik van metaaldetectoren in Vlaanderen.[4]

De eventuele vondsten en bijhorende documentatie die tijdens het archeologisch onderzoek worden verzameld, zullen voorlopig worden bewaard bij Vlaams Erfgoed Centrum bv. Na afronding van het totale onderzoek zullen de vondsten en data worden overgedragen.

[3] https://geo.onroerenderfgoed.be
[4] Agentschap Onroerend Erfgoed, 2019

1.1.6 Doelstelling en vraagstelling

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*
- *Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?*
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*

Het bureauonderzoek vormt binnen de archeologienota de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van het bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting. Daarbij worden onder andere de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), relevante historische kaarten en informatiebronnen omtrent de ondergrond gebruikt. De beschrijving van de historische, archeologische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

Aardkundige gegevens:

- Tertiaire kaart
- Quartairgeologische kaart 1:50.000
- Geomorfologische kaart
- Bodemkaart 1:50.000
- Bodemgebruikskaart
- Bodembedekkingskaart
- Erosiekaart
- Hoogteverloopkaarten
- Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen
- Profielbeschrijvingen opgesteld bij opmaak van de bodemkaart

Archeologische gegevens: [5]

- Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Historische gegevens:

- Kadasterplan
- Ferraris kaarten uit 1771-1778
- Primitief Kadaster 1826-1834
- Atlas der buurtwegen 1840-1850
- Vandermaelenkaart 1846-1854
- Topografische kaart 1873-1969
- Luchtfoto's 1979-2017

Externe partijen:

- Input Onroerend Erfgoed
- Literatuur
- Gemeente
- Amateurarcheologen en heemkundekringen[6]
- Toponymie
- Huidige gebruikers[7]

[5] In de omgeving van het plangebied zijn er enkele archeologie nota's opgesteld. Deze informatie wordt besproken in paragraaf 1.2.2.
[6] Deze zijn niet gecontacteerd omdat de CAI database genoeg informatie verschaft voor een duidelijke archeologische verwachting.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Beschrijving van de aardwetenschappelijke waarden

Het onderzoeksgebied kenmerkt zich aardwetenschappelijk als volgt:

Bron	Informatie
Tertiaire kaart[8]	Formatie van Hannut
Quartairgeologische kaart 1:50.000 (afb. 5)[9]	Profieltype 2: **E***LPw*: Eolische afzetting (zand to silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centraal gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. **H***Q*: Hellingsafzettingen van het Quartair.
Geomorfologie[10]	Plateau Haspengouw Op de grens van 12g en 12eS 12g: Heuvelig vochtig Haspengouw 12eS: Het Zuid-Brabants plateau
Bodemkaart 1:50.000 [11]	Plangebied: OB Bebouwde zone Abp Droge leembodem zonder profiel Omgeving: Aba1 Droge leembodem met textuur B horizont U-L Complex van zware klei + zandleemgronden
Reeds verrichte boringen[12]	Geen boringen in het plangebied
Hoogtekaart[13]	51.1m TAW – 54,0m TAW
Bodemerosie[14]	Zeer sterk errosiegevoelig
Bodemgebruikskaart[15]	Andere bebouwing, Akkerbouw, Alluviaal weiland, Weiland
Bodembedekkingskaart[16]	Gebouwen, Autowegen, overige afgedekt, overige onafgedekt, Bomen, Gras en struiken

[7] Er zijn geen huidige gebruikers van het plangebied omdat dit zich voornamelijk in openbaar domein bevindt.
[8] http://www.geopunt.be/kaart.
[9] http://www.geopunt.be/kaart.
[10] http://www.geopunt.be/kaart.
[11] http://www.geopunt.be/kaart.
[12] http://www.geopunt.be/kaart.
[13] http://www.geopunt.be/kaart.
[14] http://www.geopunt.be/kaart.
[15] http://www.geopunt.be/kaart.
[16] http://www.geopunt.be/kaart.

Hoegaarden is gelegen op het Plateau van Haspengouw, een gebied met enkele heuvels en een lage grondwaterstand. Het centrum van Hoegaarden ligt in de vallei van de Schoorbroekbeek en de Grote Gete. Het plangebied ligt op de flank van een (zand)leemplateau, dat ten zuiden begrensd wordt door de Schoorbroekbeek. Ten noorden van het plangebied; aan de overkant van de Klein Overlaar weg; stroomt een zijtak van de Klein Overlaar waterloop. Ten zuiden van het plangebied; aan de overkant van de Stoopkensstraat; stroomt de Schoorbroekbeek. Deze twee waterlopen; de Klein Overlaar en de Schoorbroekbeek; vloeien over ongeveer 500m naar het zuidwesten, samen in de Grote Gete. De Grote Gete ontspringt in Perwijs (Waals-Brabant) en is ongeveer 51km lang. In Budingen (Zoutleeuw – Vlaams Brabant), vloeit ze samen met de Kleine Gete, waarna de waterloop na 12km uitmondt in de Demer bij Halen (Limburg).

Tertiair

Volgens de Tertiairgeologische kaart (65 tot 1,7 miljoen jaar geleden) bestaat de ondergrond in de omgeving van het plangebied uit afzettingen die worden gerekend tot de formatie van Hannut (57 miljoen jaar oud) aanwezig. De totale dikte van de formatie kan tot 60m oplopen. De formatie is in de omgeving van het plangebied tweeledig, onderaan de Tuffeau van Lincent die tot 40m dik kan zijn en erboven de Zanden van Hoegaarden.

De Zanden van Hoegaarden bestaat uit geelgroene middelkorrelige licht glauconiethoudende zanden, naar onderen wordt het meer kleirijk en naar boven toe eerder zandbankstructuren, getijdenkleilaagjes en ravinerende geulen vertoont. Het zandpakket kan lokaal tot meer dan 10m dik zijn.[17] De top van deze afzettingen ligt in het plangebied op een diepte van circa 10 meter onder maaiveld.[18]

Quartair

Hoegaarden ligt redelijk centraal in België in wat is gekend als de geografische zone Midden-België. Aan het begin van het Quartair was deze zone een tertiaire kustvlakte, die stilaan werd opgeheven. Deze eustatische zeebeweging zorgde niet alleen voor een opheffing maar ook voor de verlaging van de erosiebasis van de rivieren. Als gevolg van de aanwezigheid van ijzerzandsteen zijn delen van deze afzettingen tegen erosie bestand gebleken. Zij zijn nu als zogenaamde getuigenheuvels in de omgeving aanwezig.

Het Pleistoceen is gekenmerkt door het cyclisch voorkomen van glacialen en interglaciale. Tijdens de glaciale was Noord-Europa bedekt met grote ijskappen. Boven deze grote ijsvlaktes ontstond een hoog luchtdrukgebied met een eigen windsysteem. In deze regio kwamen de winden vooral uit het noord-noordwest richting. Ze brachten sneeuw, leem en zand mee dat opgewaaid werd uit de blootliggende sedimenten. Wanneer de wind kracht verloor werd het materiaal weer afgezet. Hierdoor werd Midden-België op sommige plaatsen bedenkt door een zandleem.

Het afzettingspakket bestaat ter plaatse van het plangebied uit Haspengouw leem en daarboven Brabant Leem. Het Haspengouw leem is gevormd tijdens het Hesbayaan. Dit was een koude en zeer vochtige periode met veel neerslag. Als gevolg van deze hoeveelheid neerslag werd de afgezette leem herwerkt door smeltwater. Dit soort leem kreeg de benaming van niveo-eolische leem. Het Brabant leem is gevormd tijdens het Brabantiaan. Dit was de tweede periode van de Weichsel-ijstijd en was nog steeds koud maar met weinig of geen neerslag. Door het gebrek aan neerslag bleef de leem ter plaatsen liggen. Tijdens het Subatlanticum werd deze leem gedeeltelijk ontkalt. Hierdoor omvat dit Brabant leem een ontkalt gedeelte met een onderliggend kalkrijk gedeelte.[19]

[17] Vandenberghe, N. en Gullentops, F. (2001): 27

[18] op basis van een virtuele boring in het plangebied: www.dov.vlaanderen.be

[19] Goosens, E. et al. (2007): 28-36

Op de Quartairgeologische kaart (afb.5) is te zien dat het plangebied ligt in een zone met het Quartair profieltype 2. Deze bestaat uit eolische leemafzettingen uit het Pleistoceen. Op de locatie van het plangebied kan de dikte van het Quartair pakket oplopen tot 12m.

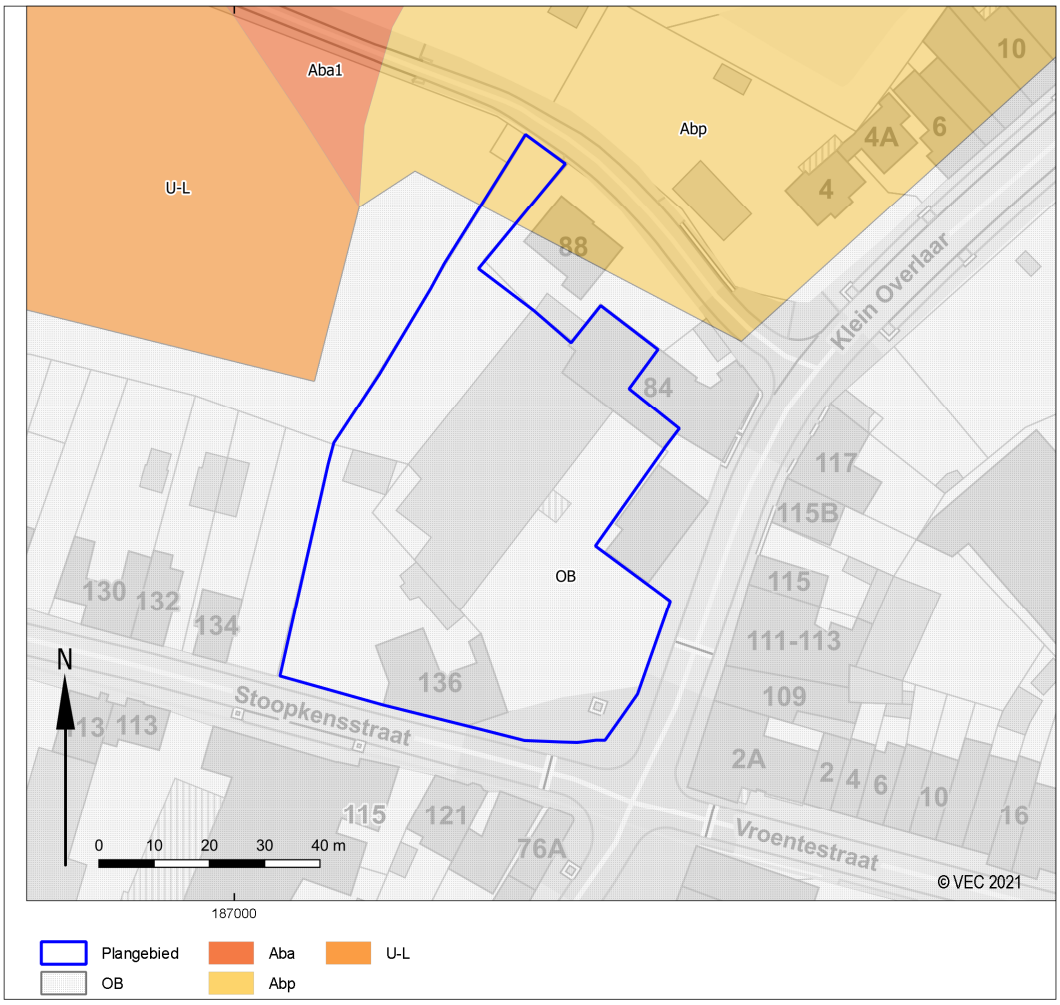
Afb. 5. Locatiekaart van het plangebied op de Quartairgeologische kaart.

Bodemkaart

Het plangebied is volgens de bodemkaart bijna volledig in een als OB (bebouwde zone) gekarteerd gebied gelegen (afb. 6). Deze kaarteenheid beschrijft bodems die als gevolg van ingrijpen door de mens gewijzigde en/of vernietigd zijn. Het meest noordelijke punt van plangebied is gekarteerd als Abp, een droge leembodem zonder profiel.
In de nabijheid van het plangebied bevinden zich echter een aantal verschillende bodemtypes die ook in het plangebied zouden kunnen voorkomen.

Van de drie mogelijk voorkomende eenheden bestaan twee uit leembodems, van het type Abp en Aba1. Abp-bodems zijn een droge leembodems zonder profielontwikkeling die bestaan uit geërodeerd leemmateriaal van de hoger liggende plateaugronden. Aba1 is ook een type droge leembodem, maar dit type wordt gekenmerkt door een textuur B horizont en een dunne A horizont van minder dan 40cm. Een donkerbruine homogene leem, de bovengrond (Ap horizont) bestaat gewoonlijk uit licht leem en rust onmiddellijk op het van zwaar leem van de textuur B horizont.
De B horizont bestaat uit een bruin zwaar leem en is relatief rijk aan kleibestanddelen. Het derde bodemtype (U-L) is geclassificeerd als een niet gedifferentieerde grond van zware klei en zandleem.
Op basis van deze drie bodemtypen kan worden gesteld dat het bodemtype Abp gelegen is in een zone met (min of meer) intacte leembodems, terwijl de twee andere bodemtypen zijn gevormd in jongere,

secundair afgezette afzettingen, bestaande uit colluvium (Aba1) en/of fluviatiele afzettingen van (een voorloper van) de Schoorbroekbeek.

Afb. 6. Het plangebied op de bodemkaart.

DTM

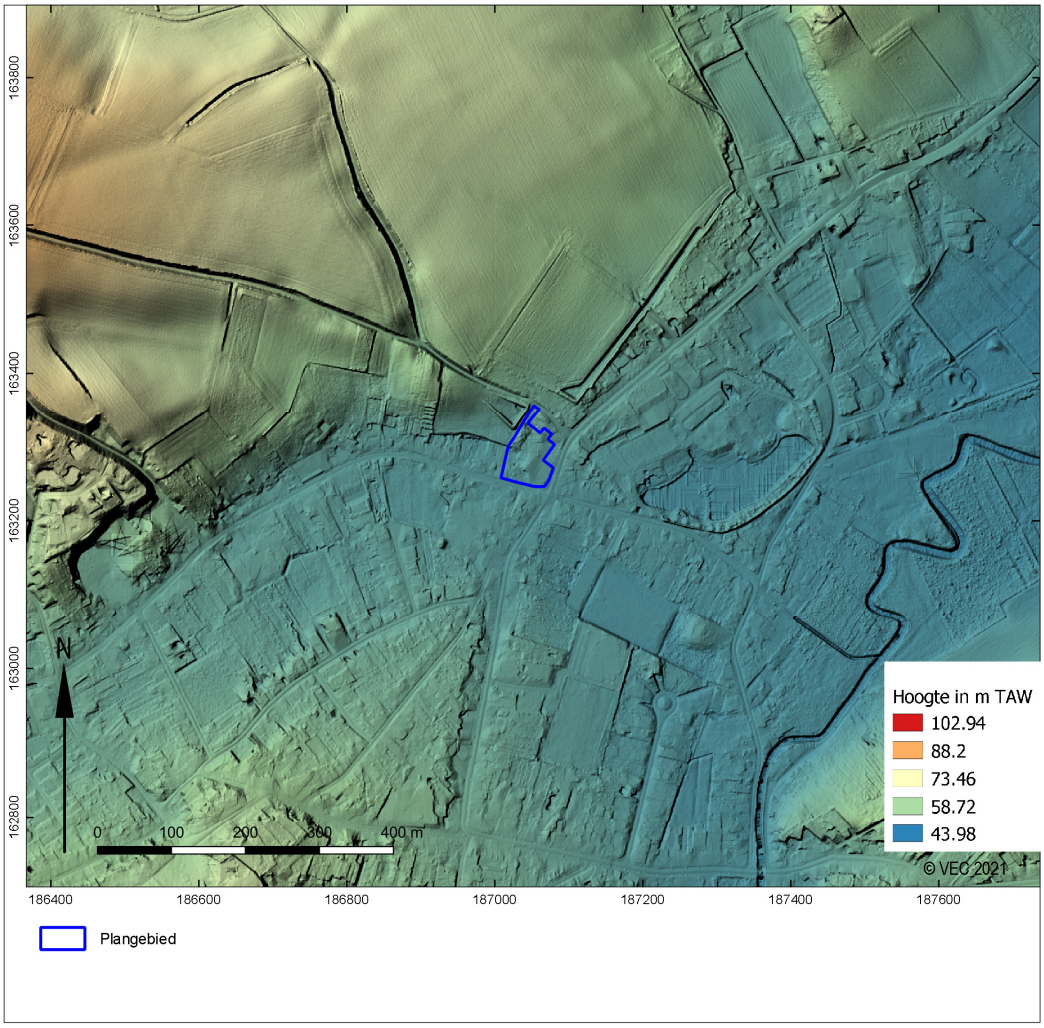
Het hoogteverloop van het plangebied is weergeven op de DTM en de profiellijnen (afb. 7-9). Het noordwestelijke deel van het plangebied, met het hoogste punt in de meest noordelijke hoek op 54m TAW, ligt 3m hoger dan het zuidelijke deel, met het laagste punt in het zuidwesten en het zuiden op 51m TAW. Met andere woorden het plangebied daalt af naar het zuiden richting de vallei van de Grote Gete en de Schoorbroekbeek.

Het hoogteverschil verloopt niet overal even geleidelijk. Zo is bijvoorbeeld op profiel IJ i te zien dat het noordoostelijke deel van het plangebied, in dit geval 2m hoger ligt en dat er tussen 40 en 80m een vlakte aanwezig is. Deze vlakte is ook te zien in profiel EF, waar ze een hoogteverschil van circa 80 cm heeft met het meer westelijk gelegen deel van het plangebied.

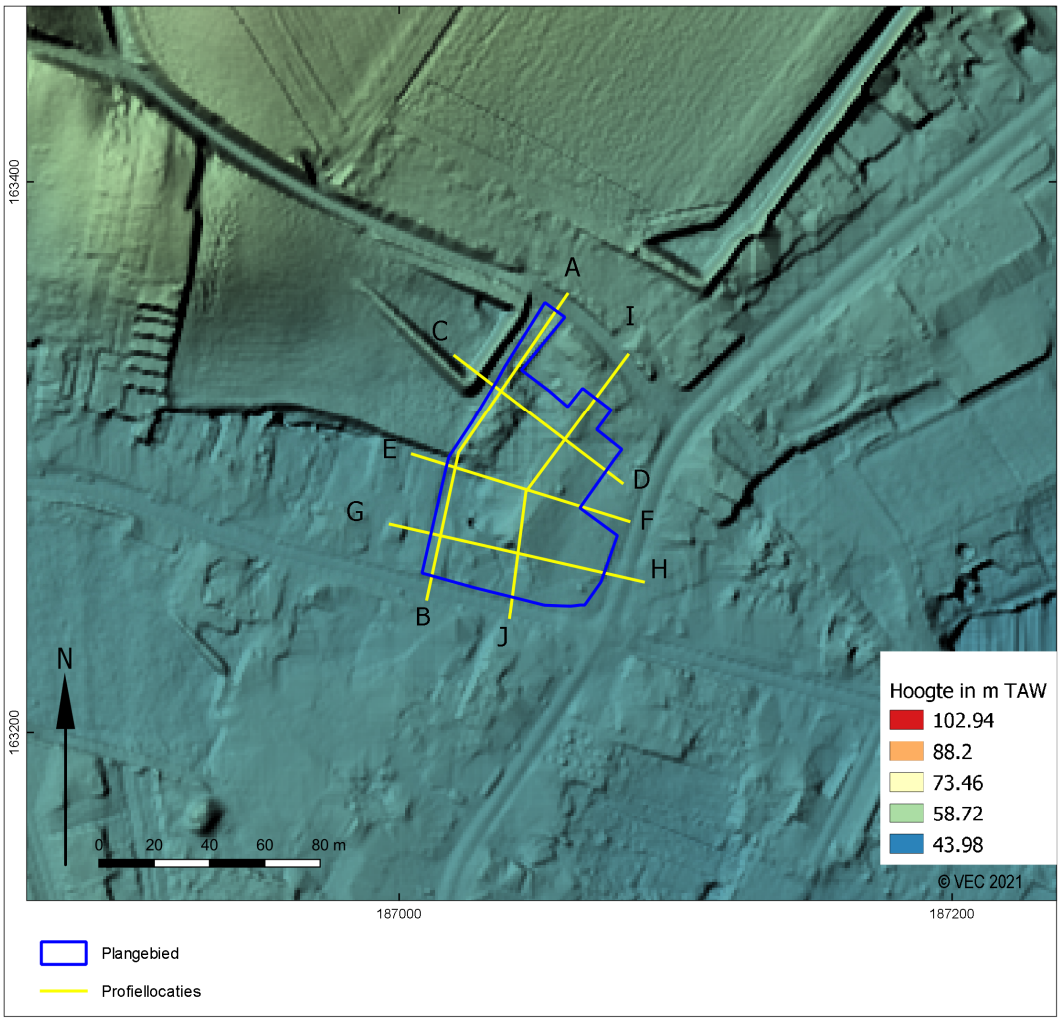
De meest zuidelijke hoek van het plangebied is vlakker en vertoont een hoogteverschil van slechts 0,4m. Desondanks is hier ook duidelijk variatie te merken, zoals hoogteverloop GH demonstreert, met een plotse stijging van circa 60 cm centraal in het plangebied. Wel is dit verschil duidelijk beperkter dan op hoogteverloop EF en vlakt het al vrij snel af naar een hoogteverschil van circa 40 cm.

Na een duidelijke ophoging vlak buiten het plangebied oogt op het profielverloop CD het reliëf voor de eerste 10m vanaf de noordwestelijke grens natuurlijk, waarna het plangebied verlaagd met een meter en mogelijk in het verleden is afgegraven om een vlakkere zone te creëren. Het plangebied daalt af richting een beekvallei, wat ook verklaart waarom de laagste punten van het plangebied in het zuiden liggen.

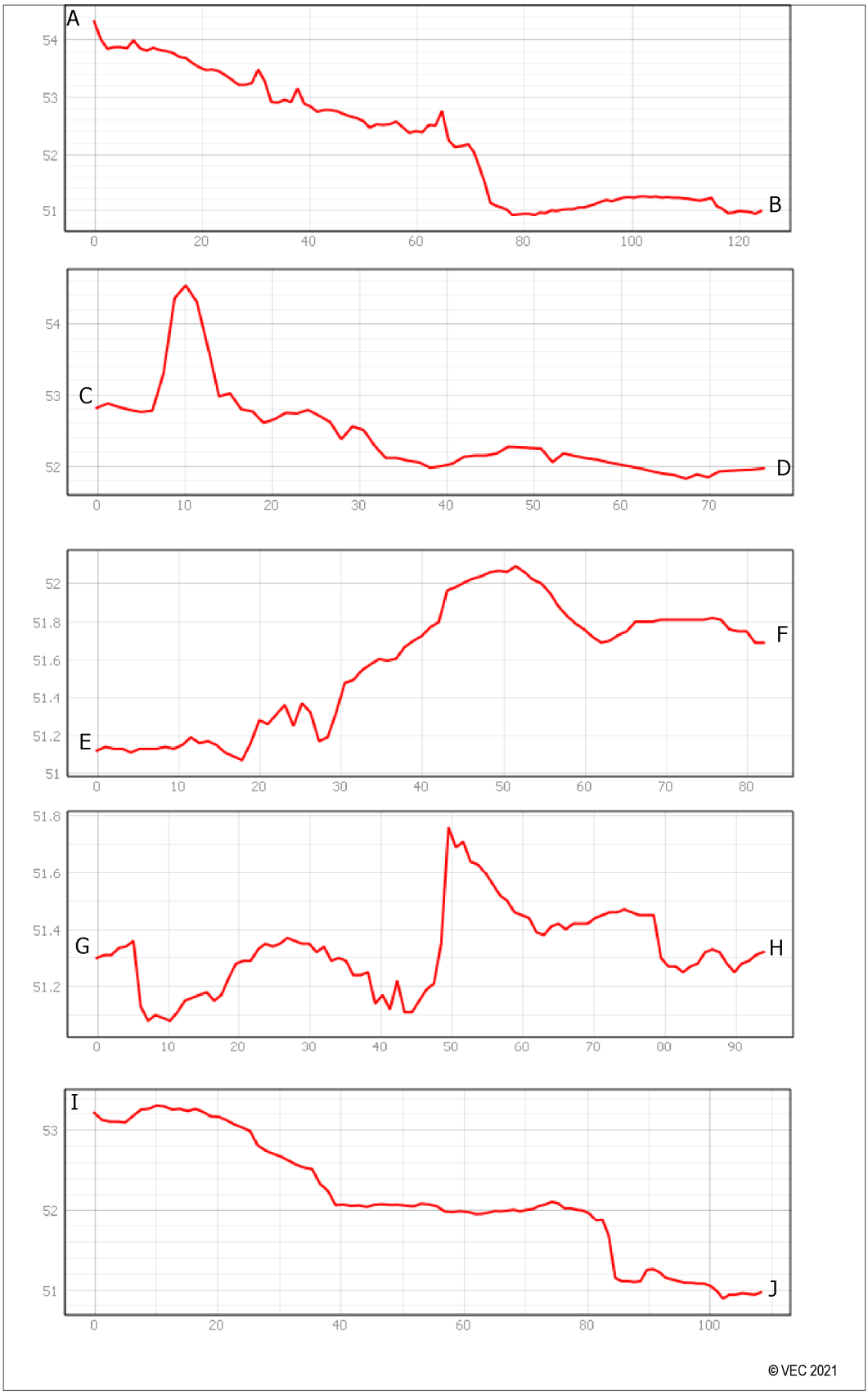
Het plangebied ligt aan de voet van een helling waardoor de kans bestaat dat op deze locatie een colluvium pakket aanwezig is. De zuidwestelijke zijde van het plangebied volgt de loop van een steilrand, die ontstaan is door de insnijding van de Schoorbroekbeek.

Afb. 7. Het plangebied en de omgeving op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).

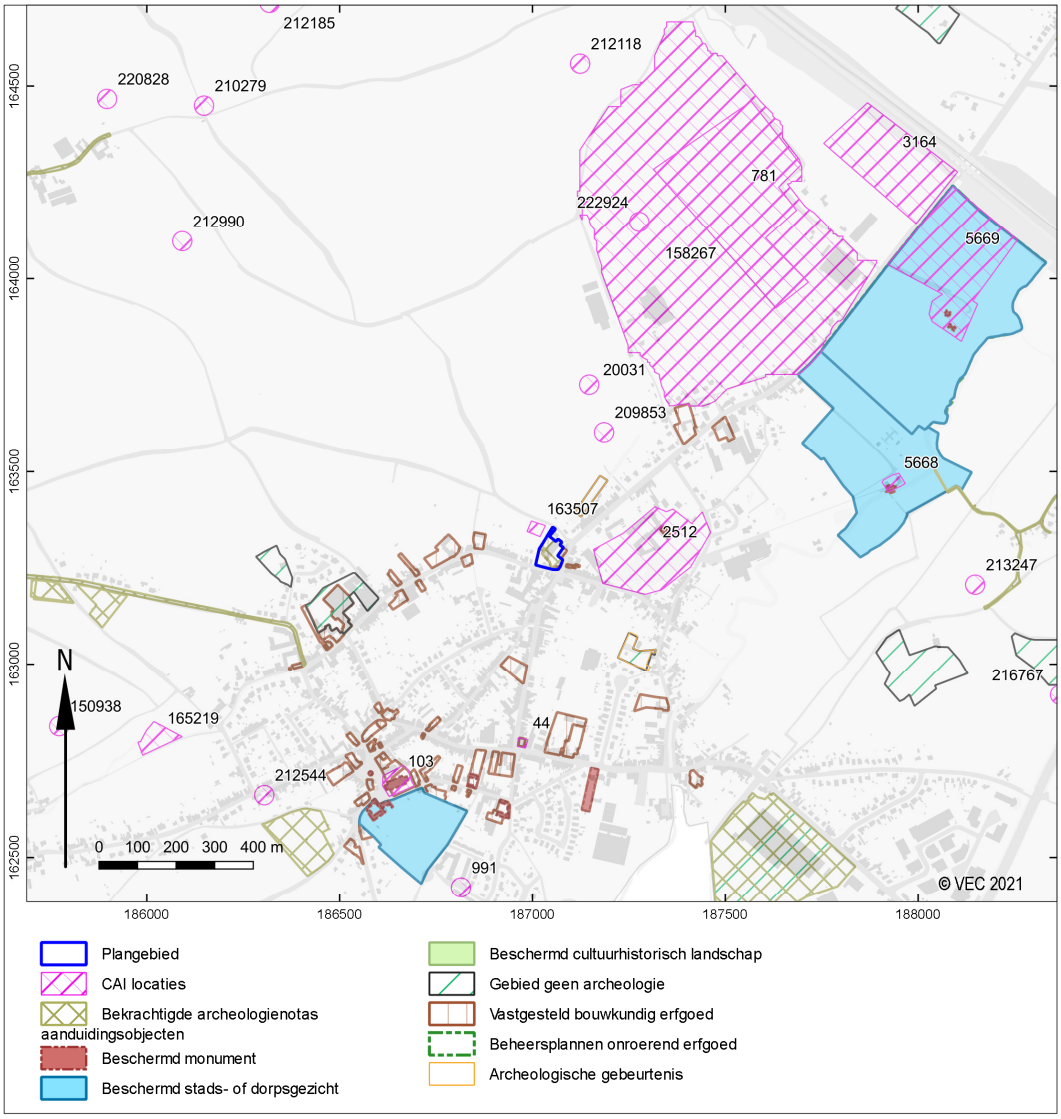
Afb. 8. Het plangebied op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).

Afb. 9. De profiel hoogteverlopen gebaseerd op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).

1.2.2 Beschrijving van bekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied zijn in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed de volgende archeologische waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (afb. 10):

Afb. 10. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.

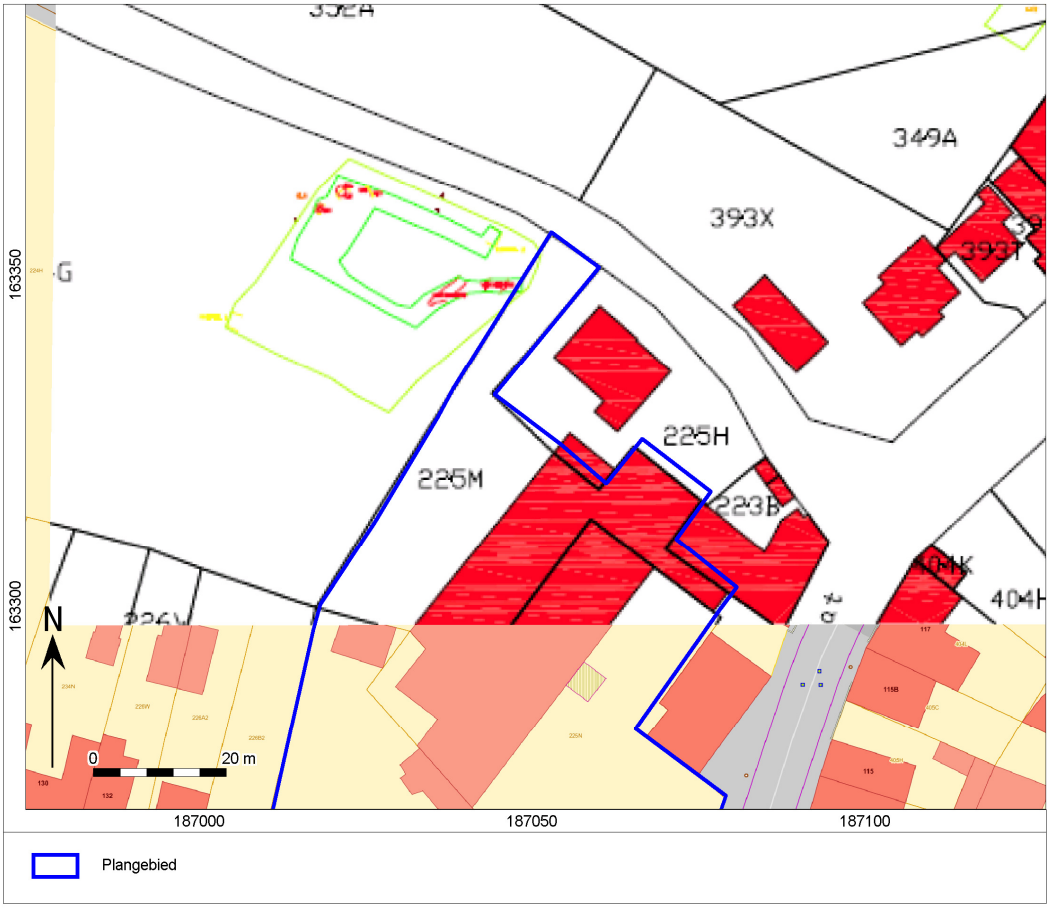
CAI nummer	Afstand t.o.v. plangebied	Datering	Omschrijving
44	500	Laat Romeinse Tijd	'T Nieuwhuys, toevalsvondst 1965, grondsporen, bewoning, waterput in witte Gobertangesteen
		Midden Romeinse Tijd	'T Nieuwhuys, toevalsvondst 1881, losse vondst, munten, Faustina-Augusta (138-161) & Septimius-Serverus (193-211)
		Midden Romeinse Tijd	'T Nieuwhuys, toevalsvondst 1881, losse vondst, aardewerk
		Midden Romeinse Tijd	'T Nieuwhuys, toevalsvondst 1881, vondstconcentratie, metaal, enkele edelmetalen sieraden
103	600	≤ Volle Middeleeuwen	Sint-Gorgoniuskerk, gebouwd op locatie voormalige kasteel van Alpaidis, oude kerk gewijd aan St.-Maarten, 11de eeuw St.-Gorgonius
781	900	Romeinse Tijd	Overlaar, toevalsvondst, vondstconcentratie, bouwmateriaal, tegulae en puin van metselwerk
		Romeinse Tijd	Overlaar, toevalsvondst, vondstconcentratie, terra sigillata
2512	100	Late Middeleeuwen	Klein Overlaar, Mariadal/Maagdendal, literatuur & kaartstudie, klooster, voordien bogaardenkerk opgericht op ruïne castrale motte, 19de eeuw werd klooster een meisjeskostschool
3164	>1000	Midden Romeinse Tijd	Overlaar, Goudberg HST, opgravingen 1970-1998, bewoning, alleenstaande villa, klein badgebouw (7 m x 7 m) met een hypocaustumvloer aardewerk: terra nigra, terra rubra, terra sigillata, kurkurnen, dolia, zoutcontainers, amfoor, gladwandig aardewerk, ruwwandig aardewerk metaal: ring, sleutel en versieringselement glas: vensterglas dierenresten: schelpen, botten frescofragmenten tegulae en puin van metselwerk
		Late IJzertijd	Overlaar, Goudberg HST, opgravingen 1970-1998, bewoning, nederzetting, 2 vierpoten constructies, aardewerkscherven
5668	800	Nieuwe Tijd terminus ante quem 18de eeuw	Celismolen, Ferraris kaart, industrie, molen
5669	1000	Late Middeleeuwen	Kasteel Overlaar, kaartstudie Ferraris, literatuur, versterking, dubbele feodale motte, casteelken met donjon
20031	500	Onbepaald	Kleine Overlaar, toevalsvondst, losse vondst munt, gespen, lithisch materiaal (silex afslag)
		Mesolithicum	Kleine Overlaar, toevalsvondst, lithisch materiaal, Wommersom kern
150938	>1000	Steentijd	Diefpedeke, veldprospectie 2005, losse vondst, lithisch materiaal, 2 afslagen
158267	500	Volle Middeleeuwen	Ruytters Kerckhoff, Goudberg, literatuur & historisch onderzoek, slagveld, Slag bij Hoegaarden 1013, het Brabantse leger (olv Lambert I van Leuven) vs het Luikse leger (olv Prins-bisschop Balderik II van Luik)
163507	<100	Midden IJzertijd	Klein Overlaar, mechanische prospectie, grondsporen, kegelvormige silo met 61 handgevormde scherven, waterput 3,6m diep houten constructie onderaan, 114 scherven, 2 silexen, 6 stukken Wommersom kwartsiet, dierlijk bot
165219	1000	Onbepaald	Brouwerij Loriersstraat, controle werken, fundering, onbekende functie
210279	>1000	Steentijd	Hauthem III, toevalsvondst, losse vondst, lithisch materiaal, onafgewerkte speerpunt mogelijk sneeuwvlokobsidiaan
209853	400	Nieuwe Tijd 16de eeuw	Klein Overlaar, metaaldetectie, losse vondst, metaal, bronzen applique met dubbel gezicht Losse vondst, munten, Korte van Karel V (1543), Filips II oord (15xx)Maastricht
		Nieuwe Tijd	Klein Overlaar, metaaldetectie, losse vondst metaal, zilveren schoengesp

		18de eeuw	
212118	>1000	Nieuwe Tijd 18de eeuw	Hautem IV, metaaldetectie, losse vondst, munten, Oostenrijkse Nederlanden
		Nieuwe Tijd 16de eeuw	Hautem IV, metaaldetectie, losse vondst, metaal, gesp st Jaques schelp, brons knopje met leeuw en wiel onder voorpoten
		Nieuwe Tijd	Hautem IV, metaaldetectie, losse vondst, metaal, 2 musketkogels
212544	800	Nieuwe Tijd	Nerm, metaaldetectie, losse vondst, metaal, fragment knoopkandelaar kaarshouder
	>1000	Nieuwe Tijd	Tabakspijp, metaaldetectie, losse vondst, metaal, 2 musket kogels, knoop, knoop tombac, gesp, religieuze medaille, 2 stukjes metaal
		Nieuwe Tijd 18de eeuw	Tabakspijp, metaaldetectie, losse vondst, munten, Oostenrijkse Nederlanden: dubbele oord (1789), oord (1790), oord (1745), Spaanse Nederlanden: (1750-1791)
213247	1000	Nieuwste Tijd 19de eeuw	Zavelkuilstraat, metaaldetectie, losse vondst, munten
216767	>1000	Nieuwe Tijd	Keverloo, metaaldetectie 2017, losse vondst, metaal, zegelloodje, onderdelen ploeg, metaalslak, kogel, musketkogel, naamplaatje, 2 heiligenhangers
		Nieuwe Tijd	Keverloo, metaaldetectie 2017, losse vondst, 3 munten

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn op basis van de CAI meerdere archeologische meldingen bekend.
Het grootste deel van de CAI meldingen vermelden toevalsvondsten en losse vondsten uit metaal. De overige meldingen vermelden op nog geen 100m van het plangebied een mechanische prospectie, op meer dan 1000m drie opgravingen, een veldprospectie en een controle van werken. Als laatste zijn er ook nog een aantal meldingen die zijn gebaseerd op kaartstudies en historisch onderzoek. De oudste meldingen vermelden enkele vondsten uit de steentijd. Verder zijn er nog meldingen van vondsten uit de IJzertijd, Romeinse Tijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Twee meldingen vermelden echter ook enkele vondsten met een onbekende datering.

De meldingen die vondsten registreren uit de steentijd zijn vrij beperkt. Op meer dan 1000m van het plangebied heeft in 2005 een veldprospectie plaatsgevonden (CAI 150938) en is een toevalsvondst gedaan (CAI 210279). Beide vermelden de vondst van lithisch materiaal, zoals afslagen en een onafgewerkte speerpunt uit sneeuwvolkobsidiaan. Dichter naar het plangebied toe is op 500m een Wommersom kern als toevalsvondst geregistreerd.

Vrijwel direct grenzend aan de noordwestelijke zijde van het plangebied heeft in 2012 een mechanische prospectie plaatsgevonden (CAI 163507). Dit onderzoek vond plaats naar aanleiding van de aanleg van een wateropvangbekken en buffergracht en is uitgevoerd door Studiebureau Archeologie. De zone van het wateropvangbekken grenst aan het plangebied (afb. 11) en de zone van de buffergracht ligt op ongeveer 100m van het plangebied (archeologische gebeurtenis op de CAI kaart afb. 10). Uit de resultaten van het onderzoek kan afgeleid worden dat er een site aanwezig is uit de Midden IJzertijd. Onder andere werd een 3,6 m diepte waterput voorzien van houten constructie aangetroffen. Eveneens vermeldenswaard is een kegelvormige silo die een totaal aan 61 handgevormde aardewerk scherven bevatte. Uit het onderzoek bleek ook dat de intactheid van de bodem slecht was, waardoor ondiepe sporen slechter bewaard waren.

Afb. 11. Plan Studiebureau Archeologie, zone wateropvangbekken op GRB.

Uit de Romeinse tijd zijn enkele sporen van bewoning geregistreerd. Tijdens een opgraving in 1998, op meer dan 1000m ten noordoosten van het plangebied, zijn er bewoningssporen uit de Late IJzertijd en de Midden Romeinse Tijd terug gevonden (CAI 3164). Uit de IJzertijd zijn twee vierpalige constructies en een aantal scherven aardewerk gevonden. Van de bewoning uit de Midden Romeinse periode is meer gekend. Tijdens de opgraving is het grondplan van Gallo-Romeinse villa met bijgebouwen aan het licht gekomen. De villa vertoonde sporen van uitgebroken funderingen. Dit is vermoedelijk gebeurd, wanneer de funderingselementen zijn gerecupereerd als bouwmateriaal voor de bouw van de nabijgelegen kerk van Overlaar in de 10de eeuw (CAI 95, meer dan 1 km van plangebied verwijderd).
De villa had een ZW-NO oriëntatie en bestond uit een rechthoekig gebouw met een galerij op beide zijden. Bij de villa hoorde ook een klein badgebouw (7m x 7m) met een hypocaustumvloer. In de aanwezige grachten en kuilen is onder andere; aardewerk.
Op 500m van het plangebied zijn ook nog enkele toevalsvondsten uit 1881 en 1965 geregistreerd (CAI 44). De oudste toevalsvondsten vermelden aardewerk, munten en metaal en in 1965 werden sporen van bewoning en een waterput gevonden.
Verder zijn er ook nog op 900m enkele vondstenconcentraties aardewerk en bouwmateriaal geregistreerd (CAI 781).

Tijdens de Middeleeuwen heeft in 1013 een belangrijke historische gebeurtenis plaatsgevonden op ongeveer 500m van het plangebied, namelijk de slag van Hoegaarden (CAI 158267). Helaas zijn er geen historische kaarten over de slag, of enige vondsten bekend. Waardoor er niets geweten is over de conservering van het archeologisch erfgoed.
De afgebakende zone van het slagveld bevindt zich ten noordoosten van Hoegaarden en wordt begrensd door de Lange Grachtstraat in het noorden en het westen, de Reugelstraat in het oosten en Klein Overlaar in het zuiden. Het is nagenoeg onbebouwd en wordt hoofdzakelijk ingenomen door akkergronden. Deze huidige afbakening is gebaseerd op de bevindingen van Ivan Laloup, bezieler van de geplande herdenking van de slag in 2013. Het toponiem Ruyters Kerckhoff zou zich binnen de afgebakende zone bevinden, meer bepaald aan het eind van de Reugelstraat.
De slag had een middelgroot militair/politiek nationaal belang, waarvan het Brabantse leger (olv Lambert I van Leuven) en het Luikse leger (olv Prins-bisschop Balderik II van Luik) de Strijdende Partijen waren.

Aan de overkant van de Tiensestraat, op ongeveer 100 meter van het plangebied ligt een klooster, het Mariadal domein. Dit domein is geregistreerd in de inventaris landschappelijk erfgoed/historische tuin of park (CAI 2512). Hier zou een castrale motte hebben gelegen die in 1013 door de graaf van Leuven werd verwoest. Op de ruines daarvan werd in 1450 de bogaardenkerk (op 300m) opgericht. Later werd dit een klooster en tot slot in de 19e eeuw een meisjes kostschool.

De meldingen uit de Nieuwe Tijd bevinden zich, buiten CAI 209853 allemaal op meer dan 800m van het plangebied. Het zijn, buiten de Celismolen (CAI 5668) allemaal geregistreerde metaaldetectie vondsten.

Voor de omgeving van het plangebied zijn er vier bekrachtigde archeologienota's beschikbaar. Hoegaarden, Altenaken uit februari 2018, Hoegaarden (id.: 6485), Walenstraat uit mei 2018 (id.: 7570), Hoegaarden, Sint-Katharina-Hautem uit februari 2017 (id.: 2160) en Hoegaarden, Rommersom uit november 2017 (id.: 5529).

De archeologienota Altenaken is opgesteld door ARON bvba en gaat over een terrein op 800m ten zuidoosten van het plangebied, aan de overkant van de Grote Gete. Bureauonderzoek toonde aan dat er geen verder aanvullend onderzoek noodzakelijk was. Door de landschappelijke en archeologische situering werd de kans op het aantreffen van prehistorische artefactsites hoog ingeschat en matige voor (proto)-historische sites. Uit cartografisch onderzoek bleek echter dat het terrein veelvuldig verstoord en vergraven is geweest. In de omgeving van het terrein waren er ook geen aanwijzingen gevonden voor dieper gelegen paleobodems. Na een kosten en kenniswinst overweging was dan ook besloten dat aanvullend archeologisch onderzoek niet aanbevolen was.[20]

De volgende archeologienota is opgesteld door Acke en Bracke. De onderzoekslocatie ligt op 915m ten zuidwesten van het plangebied, aan de Walestraat. Uit het bureauonderzoek was gebleken dat het noodzakelijk was om proefsleuven te plaatsen om het archeologisch potentieel van het terrein verder te onderzoeken. Het terrein bleek al sinds 1777 te zijn aangeduid als landbouwgrond en dit is ongewijzigd gebleven tot in het heden. Door de gunstige topografische en geologische ligging bestaat er een grotere kans op sporen van menselijke activiteiten. In de regio van het terrein zijn er verschillende sporen van activiteit, teruggaand tot de steentijd, kunnen geregistreerd worden. Gezien de kans op archeologische sporen en de onaangeroerde bodem, in combinatie met het feit dat de archeologische lagen bedreigd worden door de geplande werken, werd er aangeraden verder archeologisch onderzoek uit te voeren.[21]

[20] De Langhe, H. en Driesen, D. (2018): 33.
[21] Acke, B. en Bracke, M. (2018): 28-29

Op 675m – 1.550km van het plangebied ligt een wegtracé, Sint-Katharina-Hautem, waarvoor er door het Vlaams Erfgoed centrum ook een archeologienota is geschreven. Het onderzoeksgebied werd in twee verwachtingszones opgedeeld. De eerste zone bestaat uit het tracé van de riolering die zal worden aangelegd in het reeds bestaande tracé. De kans op het aantreffen van archeologische resten binnen dit tracé is zeer klein. De werkzaamheden zullen ook plaatsvinden in reeds verstoorde grond. De tweede verwachtingszone omvat de geplande pompstations, bufferbekken, werkzones en zone voor grondverbetering. Deze zou worden aangelegd in onverstoorde grond op hoger gelegen onbebouwde gebieden binnen het tracé. Naar aanleiding van dit bureauonderzoek wordt geconcludeerd dat sommige delen van het plangebied nader onderzoek vereisen. De afwezigheid van een archeologische site of archeologische potentie was onvoldoende bewezen. Daarom werd er voor deze zones in het plangebied een landschappelijk booronderzoek voorzien.[22]

De laatste archeologie nota Hoegaarden, Rommersom is opgesteld door ArcheoPro naar aanleiding van de aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel. Door verstoringen in het verleden en de geplande werken was er een minimaal archeologisch potentieel, waardoor er een vrijgave werd geadviseerd.[23]

1.2.3 Beschrijving van de historische situatie, mogelijke verstoringen en bouwhistorische waarden

Historische situatie

De benaming Hoegaarden zou kunnen komen van de villa Huguardis in 1013, de woonplaats van Hughard of Hugward. De bewoning in Hoegaarden gaat al terug tot zeker in de Galo-Romeinse periode. Bewijs voor deze vroege bewoning is onder andere terug te vinden in de toponiemen Tommestraat, Tommeke en Tomblok, benamingen voor de plaatselijke tumuli. Tussen 1980 en 1983 vond er archeologische opgraving van drie Galo-Romeinse villa's plaats en deze bevestigt ook de aanwezigheid in de periode. In paragraaf 1.2.2 , CAI 3164,wordt een Gallo-Romeinse villa domein besproken. Het is niet duidelijk of deze overeenkomt met één van de drie villa's.

In de periode voor het jaar 987, behoorde Hoegaarden tot het graafschap Bruningerode of Brunengeruz. In 987 werd dit graafschap ingelijfd bij het prinsdom Luik. Vanaf 1013 tot het einde van het Ancien Régime vormde Hoegaarden zijn eigen prinsbisschoppelijke enclave binnenin het graafschap Leuven, later hertogdom Brabant. Hierdoor kreeg Hoegaarden een bijzonder juridisch statuut en verkreeg het aanzienlijke fiscale voordelen. Na 1794 verloor Hoegaarden deze voordelen, toen ze door de Franse administratief bij het département de la Dyle, ingedeeld werd.[24]
De stadsontwikkeling werd bevorderd door twee factoren van godsdienstige aard. Als eerste de stichting van Sint-Gorgoniuskerk in de tweede helft 13de eeuw en ten tweede de oprichting door Alpaïdis van een seculiere collegiale kerk, circa het jaar 1000. In de 16de eeuw viel het Luiks grondgebied ten prooi aan aanvallen van de Brabantse steden. De reorganisatie van de gemeente in de 17de eeuw bracht weer orde. Na de brand van 1724 werden de collegiale kerk en talrijke andere gebouwen weer opgebouwd. In Hoegaarden waren ook talrijke brouwerijen aanwezig die behoorde bij grote landbouwondernemingen.

[22] Augustin, S.A.H. en Van Kerkhoven, I. (2017): 63.
[23] De Nutte, G. et al. (2017): 10, 59.
[24] Vandeputte, O. (2010): 147.

Bouwhistorische schets

Het plangebied is gelegen rond het complex “Afspanning In den Enghel” een bouwkundig relict uit 1755. Een afspanning is een herberg met huurhouderij langsheen een weg. Op deze plaats was het mogelijk om de reis te onderbreken, de paarden en rijtuigen te stallen of te huren. Op dit moment bestaat het gebouw uit een woonvleugel aan de straatzijde en aanpalende inrijpoort die toegang verleent tot de binnenplaats. In de loop van de 19de-20st eeuw zijn er gedeeltes gewijzigd en bijgebouwd. In een vroeger fase was de binnenplaats volledig omringd door bebouwing.

Historische kaarten

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Jaartal	Historische situatie
Villaret kaarten[25]	1745-1748	Bebouwing aanwezig, huidige stratenpatroon
Ferraris kaarten[26]	1771-1778	Bebouwing aanwezig, huidige stratenpatroon (“Afspanning In den Enghel”?)
Primitief kadasterkaart[27]	1826-1834	Kaartblad A: religieus complex Kaartblad B en overzichtskaart: details locatie structuren plangebied. (“Afspanning In den Enghel”?)
Atlas der buurtwegen[28]	Ca. 1840-1850	Gebouw met binnenplaats aanwezig (“Afspanning In den Enghel”?)
Vandermaelen kaarten[29]	1846-1854	Gebouw met binnenplaats aanwezig (“Afspanning In den Enghel”?), lichte helling tot vlak
Poppkaarten[30]	Na 1842	Gebouwen structuur goed te zien
Topografische kaart[31]	1873-1904-1939-1969	Geen grote veranderingen zichtbaar. Het plangebied is deels bebouwd en ligt deels in een groene zone. Schoorbroekbeek niet meer weergegeven vanaf 1904.
Luchtfoto[32]	1971 1979-1990 2013-2015 2017	Sloop van bepaalde structuren binnenin het plangebied voor de aanleg van het huidige handelspand. Zone openbaardomein aangelegd bij r van het wegtracé tussen 1979 en 2015. Plaatsing van een waterbekken tussen 2013-2015.

[25] http://www.geopunt.be.
[26] Ferraris 1771-1778.
[27] http://www.cartesius.be/kaart.
[28] onbekend 1840-1850.
[29] Vandermaelen 1846-1854.
[30] http://www.geopunt.be/kaart.
[31] http://www.cartesius.be/kaart.
[32] http://www.geopunt.be/kaart.

De Villaret kaart (afb. 12)

De Villaret kaart werd genoemd naar de Franse ingenieur-geograaf Jean Villaret en dateert uit de periode 1745-1748. Na de slag bij Fontenoy (1745) kregen de Fransen voor enkele jaren de controle over onze gebieden. Het is in die militaire context dat de meer dan 80 kaartbladen ontstonden. De kaarten geven het gebied weer tussen Gent-Doornik en Maastricht-Luik.[33] Op deze kaart is te zien dat het plangebied is gelegen aan de rand van het centrum Hoegaarden. Aan de overkant van de straat bevindt zich een substantieel groot religieus centrum. Het terrein aan de zuidwestelijke zijde van het plangebied bestaat uit landbouwpercelen, tuinpercelen of bosland. Tevens is er ook te zien dat binnenin het plangebied een aantal structuren staan. Tenslotte is de waterloop, de Schoorbroekbeek, ten zuiden van het plangebied ook waar te nemen.

Afb. 12. Het plangebied op de Villaretkaart.

[33] https://bib.kuleuven.be/ub/nieuws/2015/kaart-van-jean-villaret-1745-1748-digitaal-beschikbaar-via-limo en http://datanews.knack.be/ict/tag/villaretkaart-495122.html

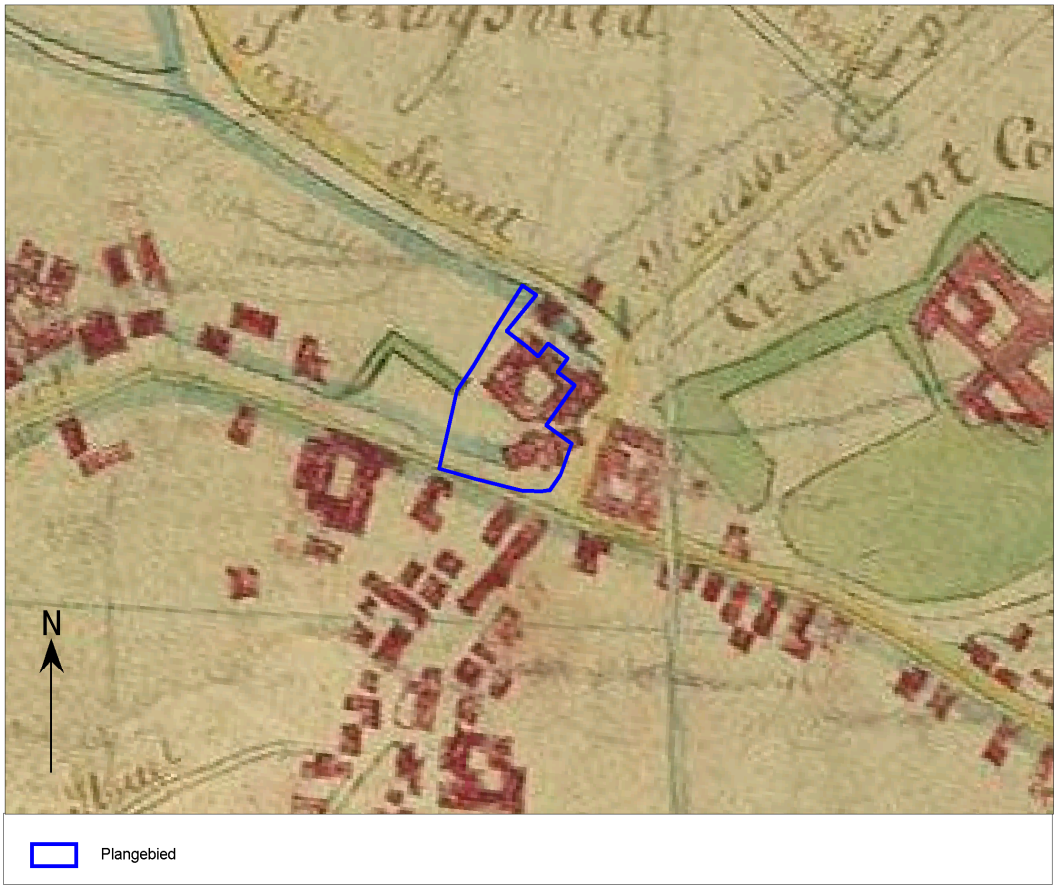
De Ferraris kaart (afb. 13)
De Ferraris kaarten (Carte de Ferraris) zijn een verzameling van 275 gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Zij kwamen tussen 1771 en 1778 tot stand onder leiding van Joseph de Ferraris, generaal bij de Oostenrijkse artillerie, veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische en grootschalige kartering, zowel in "België" als in heel West-Europa.[34]
De locatie van het plangebied wordt op de Ferraris kaart vervormd weergegeven door de projectie. Het plangebied ligt op deze kaart bijna 100m verder naar het zuiden dan in de realiteit. De vergelijking met andere kaarten wordt hierdoor bemoeilijkt. De kaart kan wel gebruikt worden om een algemeen beeld van de omgeving te krijgen. De bebouwing in het plangebied lijkt toegenomen te zijn en dit is mogelijk de "Afspanning In den Enghel"die al meer vorm begint te krijgen. Ook de achtervleugel is voor het eerst te zien op de kaart. De trend van een toenemende bebouwing is over heel de kaart te zien.

Afb. 13. Het plangebied op de Ferraris kaart.

[34] Http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten.

De Primitief Kadaster kaart (afb. 14-16)
Deze kaarten zijn de eerste kadastrale kaarten die voor België zijn opgesteld. Ze werden per gemeente en per sectie gekarteerd. Het merendeel van de kaarten is gebaseerd op metingen uit de periode 1826-1830. Na de onafhankelijkheid van België diende de gegevens geactualiseerd te worden en het primitief (in de betekenis van eerste of oorspronkelijke) kadaster werd bekrachtigd in 1834.[35]
Niet alle kaartbladen geven de zelfde informatie weer. De eerste beschikbare kaart is de overzichtskaart. Deze is minder gedetailleerd, maar wel beter bewaard (afb. 14) Op het kaartblad A zijn de perceelsgrenzen goed zichtbaar, maar het plangebied valt net buiten het gekarteerd gebied (afb. 15). Op kaartblad B is het plangebied wel gekarteerd maar zijn de perceelsgrenzen echter niet zichtbaar (afb. 16).
Op kaartblad B is ook te zien dat er net buiten het plangebied nog een aantal structuren stonden. De projecties van de historische kaarten komt niet altijd volledig overheen met de werkelijkheid, dus het is mogelijk dat deze structuren of delen ervan, zich in het plangebied bevinden. In het plangebied wordt het grondplan van “Afspanning In den Enghel” duidelijk zichtbaar. Wat in het huidige straatbeeld nog zichtbaar is, is op deze kaart deel van een grotere structuur met binnenplaats. Waar op dit moment de inrit aanwezig is, zijn een aantal structuren waar te nemen. In het westen van het plangebied lijkt er een soort waterstructuur te zijn gegraven, die haaks staat op de zuidelijk gelegen Schoorbroekbeek. Wat de functie hiervan was is onduidelijk.

Afb. 14. Het plangebied op de Primitief Kadaster kaart, overzichtskaart.

[35] Vandenbroucke, M. (2017):22-23

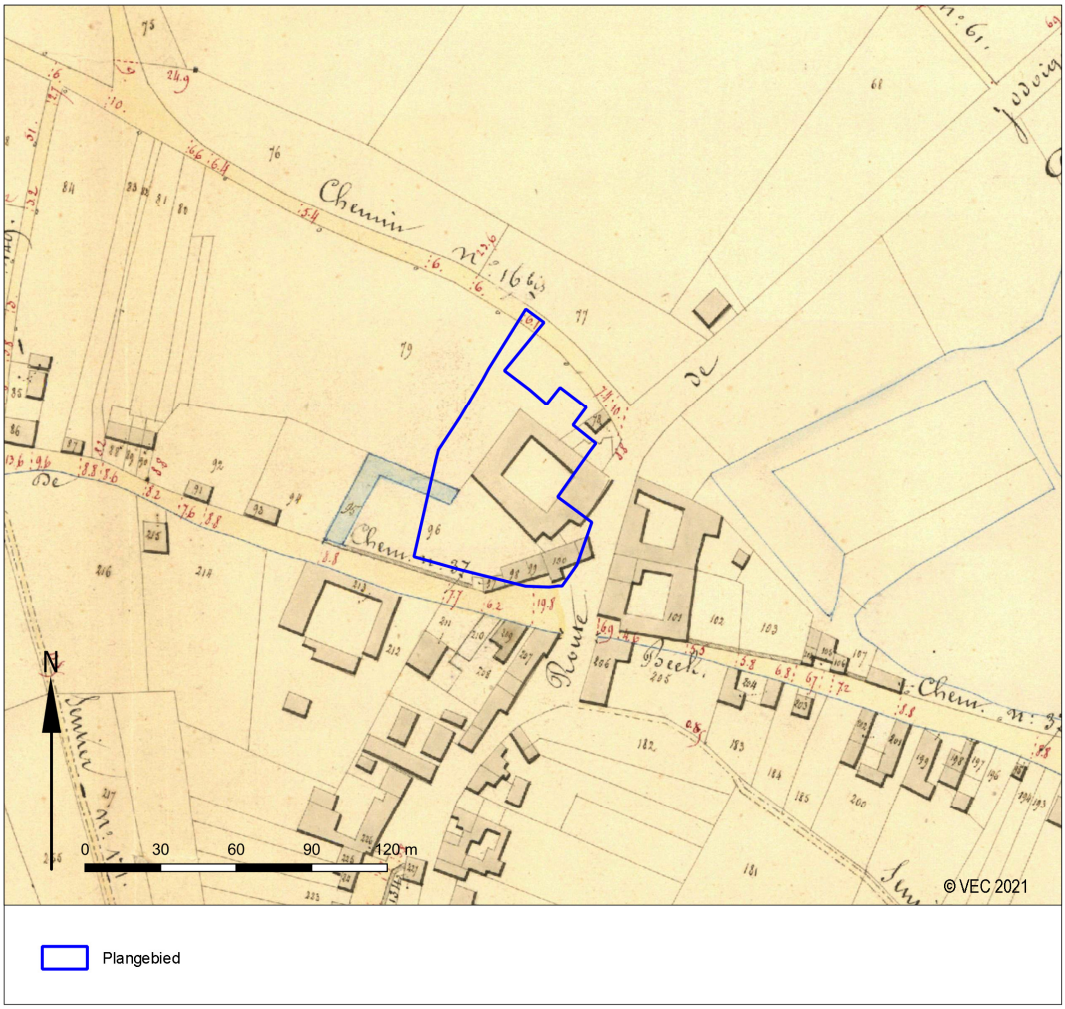

Afb. 15. Het plangebied op de Primitief Kadaster kaart, kaartblad A.

Afb. 16. Het plangebied op de Primitief Kadaster kaart, kaartblad B.

De Atlas der Buurtwegen (afb. 17)
Circa 10 jaar later werd de Atlas der Buurtwegen uitgegeven. Dit is een verzameling van boeken met overzichts- en detailplannen, daterend van rond 1840.
De Atlas der Buurtwegen geeft een zeer gedetailleerd beeld, waarbij ook de perceelsgrenzen zijn geregistreerd. In het plangebied zijn geen duidelijke veranderingen zichtbaar. Ten opzichte van de voorgaande kaarten valt op dat de structuren die aanwezig waren aan de noordoostelijke zijde van het plangebied nu niet meer zichtbaar zijn. De waterloop langsheen het plangebied is ook duidelijk af te lijnen en op het religieus terrein aan de overkant is nu ook een grotere waterstructuur waar te nemen.

Afb. 17. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen.

De Vandermaelen kaart (afb.18)
Een zestal jaar later zijn de Vandermaelen kaarten samengesteld. Dit is een verzameling historische kaarten gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Zijn "*Carte topographique de la Belgique*" is gemaakt tussen 1846 en 1854 op 250 folio's op schaal 1: 20.000. De projectie komt niet volledig overeen met realiteit waadoor het plangebied te ver naar het zuidwesten ligt. Op deze kaart is er voor de gebouwstructuren geen nieuwe informatie terug te vinden. De kaart kan wel gebruikt worden om de topografische informatie uit de periode aan te vullen. Het plangebied ligt op het einde van een lichte helling en gaat over naar een vlak gebied.

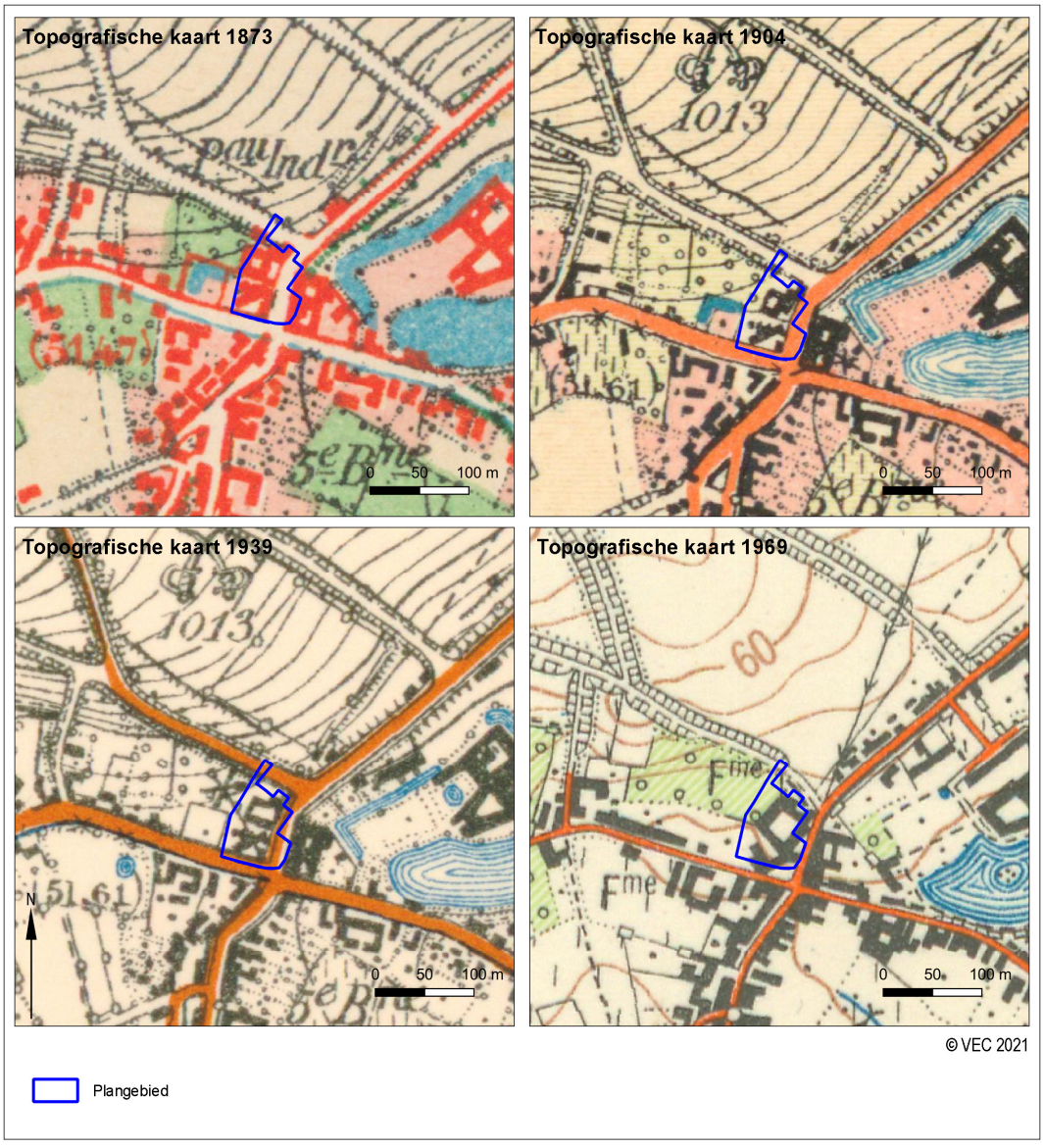
Afb. 18. Het plangebied op de Vandermaelenkaarten.

De Popp kaart (afb. 19)
Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Deze kaarten waren een gecommercialiseerde versie van het toenmalig kadaster van België en bevatten vele gegevens over gronden en percelen. Nadat Philippe Vandermaelen al in 1836 toelating had gekregen om de kadastergegevens te gebruiken en in kaart te brengen, kreeg ook Popp deze toelating in 1842. Door het overlijden van Popp werd zijn 'Atlas cadastral parcellaire de la Belgique' niet afgemaakt. Deze kaart brengt het kadaster duidelijk in beeld.
De kaart vertoont aan de oostelijke zijde van het plangebied een beschadiging, waardoor de oostelijke kartering onbekend is. Het plangebied bestaat uit één perceel waarop zich de "Afspanning In den Enghel" bevindt. Het perceel bestaat uit een structuur en een onbebouwde zone. De structuur start aan de oostelijke zijde, met de straatkant, van het plangebied en bevindt zich vrij centraal.
In het zuidwesten, is naast het plangebied nog steeds een waterstructuur zichtbaar. Aan de overkant van de straat, waar zich het religieus complex bevindt, is op deze kaart te zien dat het omringd is door andere percelen en in de zuidwestelijke hoek, bebouwing.

Afb. 19. Het plangebied op de Popp-kaarten.

Topgrafische kaarten 1873-1904-1939-1969 (afb. 20)
In de periode tussen 1873 – 1969 zijn op de topografische kaarten geen grote veranderingen zichtbaar. Het plangebied is deels bebouwd en ligt deels in een groene zone. De noordwestelijke zone van het plangebied ligt op de uitloper van de getuigenheuvel en daalt af richting het zuidoosten, waar het vlakker is. De structuur aan de noordoostelijke zijde van het plangebied is nog aanwezig op de kaart van 1873, maar op de kaarten vanaf 1904 is deze niet meer aanwezig. De waterstructuur die aanwezig was ten zuidwesten van het plangebied is niet meer zichtbaar vanaf 1939. De Schoorbroekbeek wordt nog volledig weergegeven op de kaart van 1873, maar hierna is de beek pas weer zichtbaar op het einde vanaf het kruispunt aan de zuidoostelijke hoek van het religieuscomplex.

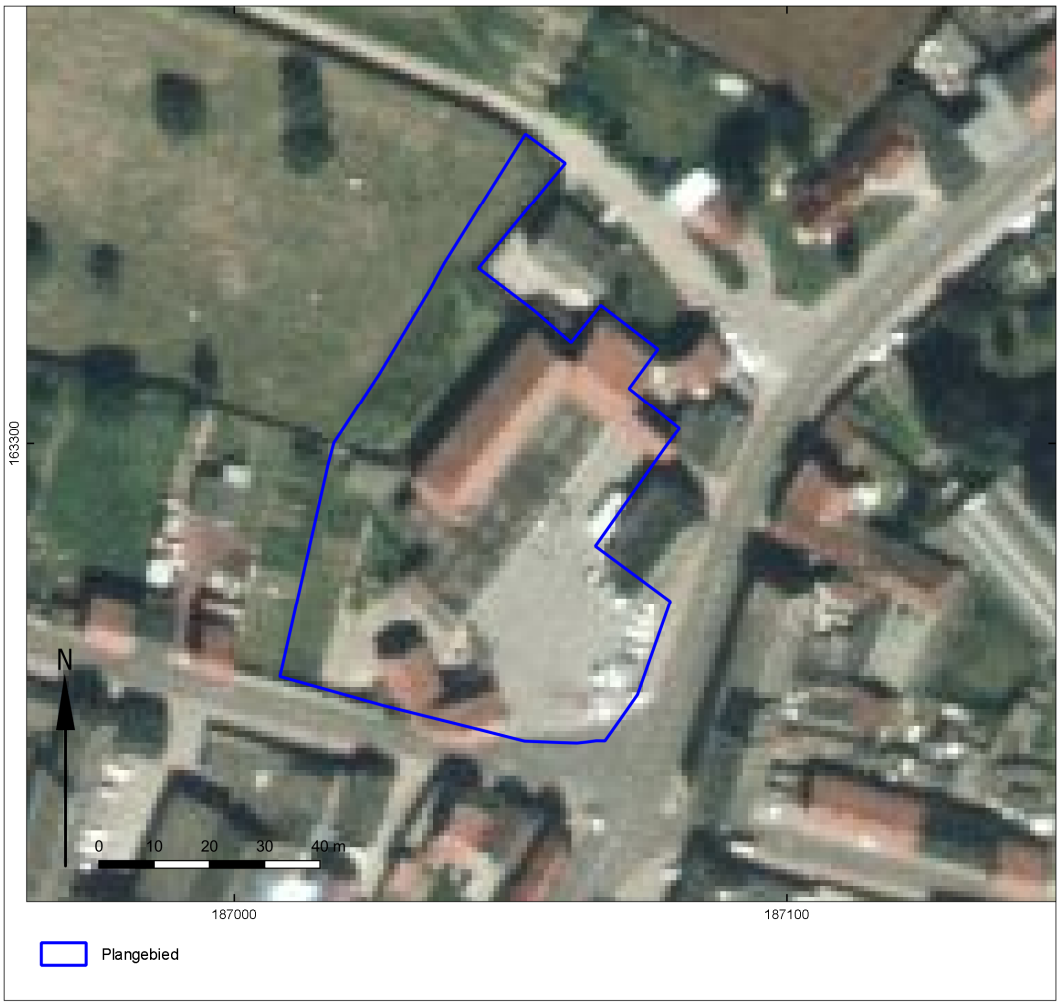

Afb. 20. Het plangebied op de topografische kaarten uit 1873, 1904, 1939 en 1969.

Luchtfoto's 1971 – heden (afb. 22-25)
Op de luchtfoto's is te zien dat de structuren, waar de huidige oprit gelegen is, zijn gesloopt tussen 1969 en 1971. De bebouwing in het zuiden van het plangebied is daarentegen voor het eerst min of meer in de huidige vorm zichtbaar.
In de periode tussen 1971-1990, werd ook de zuidwestelijke vleugel van de afspanning gesloopt. In de plaats van deze vleugel werd het huidige handelspand, parallel en aanliggend aan de achterste vleugel van de afspanning gebouwd. De zone van het plangebied dat binnen het openbaardomein valt, is aangelegd tijdens de renovatie van het wegtracé tussen 1979-1990 en 2013-2015.
Achter het plangebied waar in 2012 een archeologische onderzoek is uitgevoerd (CAI 163507), is op de luchtfoto van 2013-2015, een wateropvangbekken aanwezig.

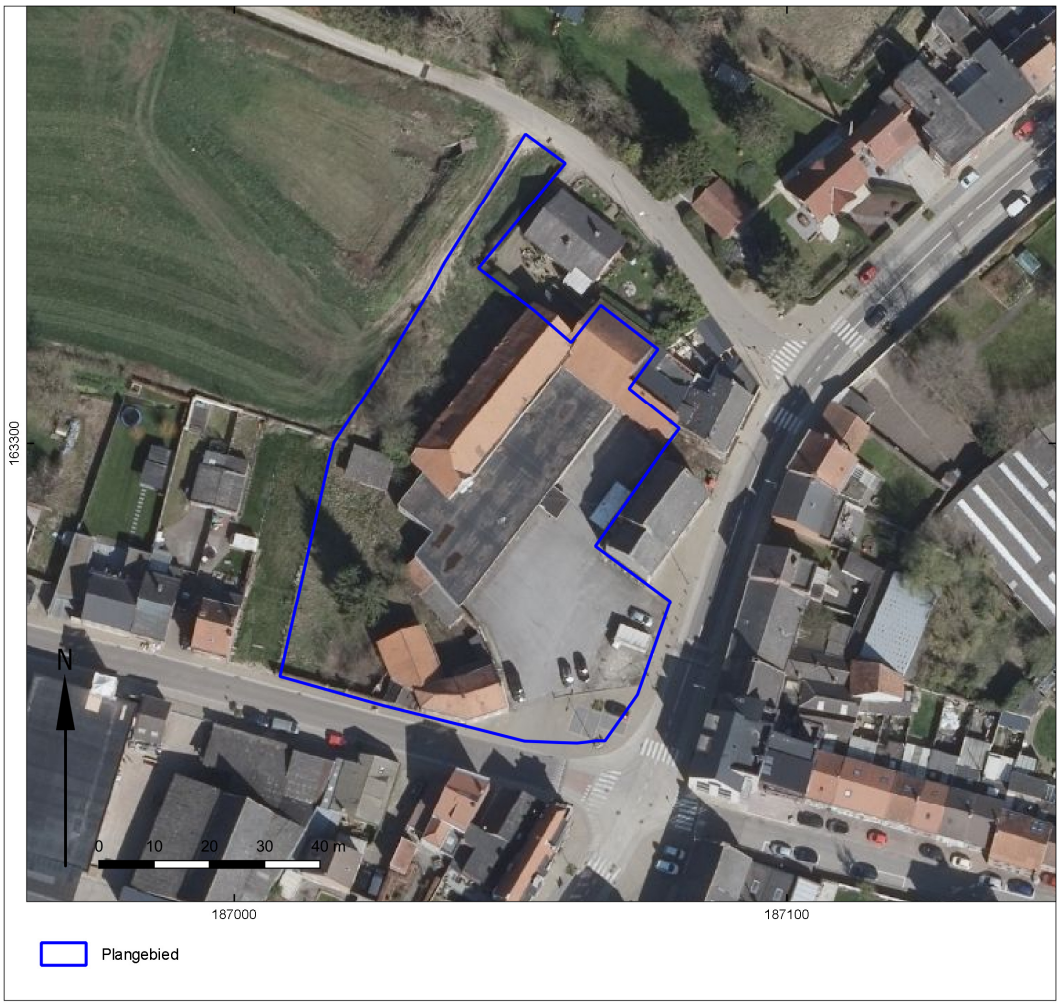
Afb. 21. Het plangebied op de luchtfoto uit 1971.

Afb. 22. Het plangebied op de luchtfoto uit 1979-1990.

Afb. 23. Het plangebied op de luchtfoto uit 2013-2015.

Afb. 24. Het plangebied op de luchtfoto uit 2020.

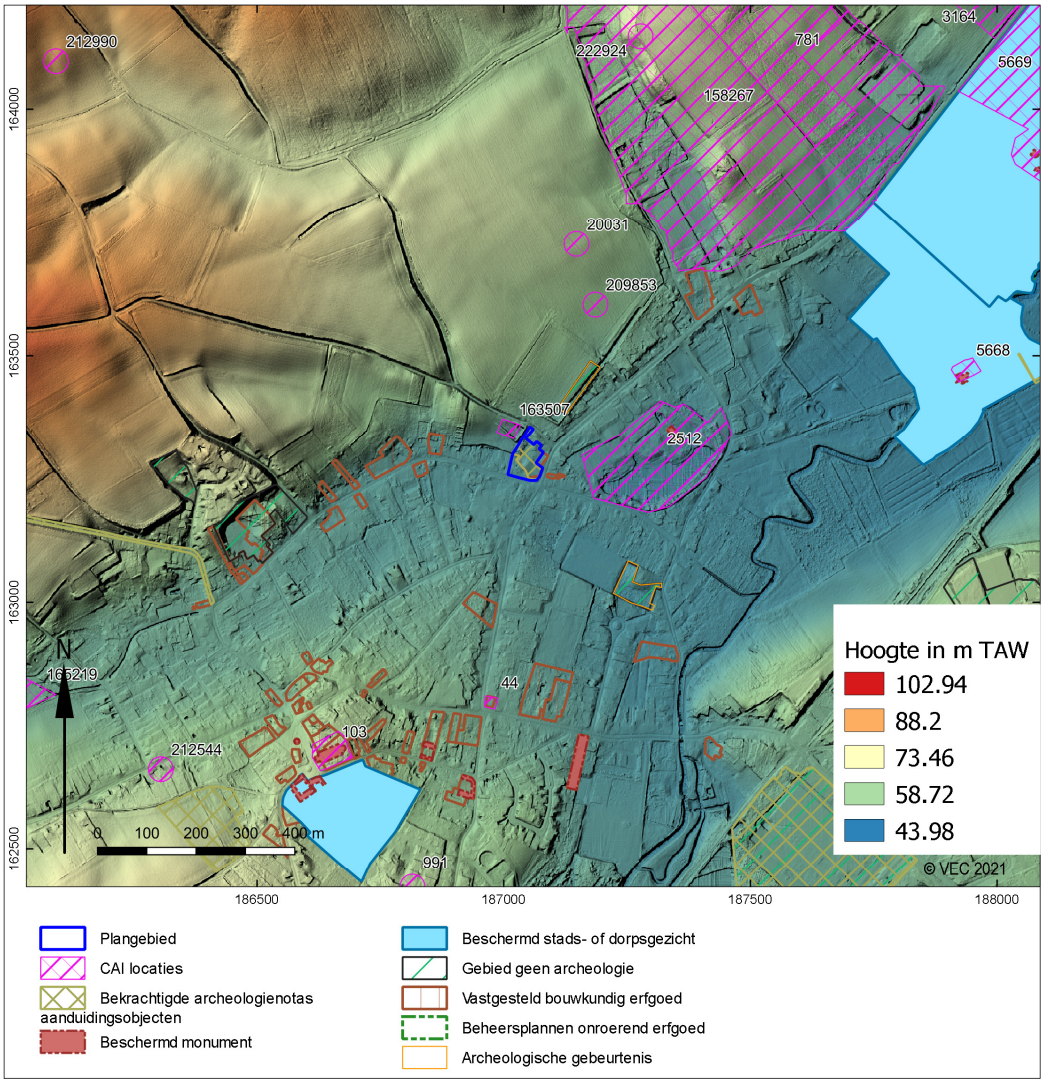
1.2.4 Synthese

Naar aanleiding van de bouw van het nieuwe handelspand te Hoegaarden, Tiensestraat 82, is deze archeologienota opgesteld. Op de huidige locatie van het plangebied is een handelspand met bijhorende parking aanwezig. Het volledige plangebied staat op de Inventaris Onroerend Erfgoed geregistreerd als vastgesteld bouwkundig erfgoed. Aan de straatzijde met de Tiensestraat 84, staat de “Afspanning In den enghel 1755”. De ontwikkeling van dit gebouw en de omliggende grond, behoren echter tot een andere vergunningsaanvraag en zullen daarmee verder buiten beschouwing gelaten worden.

Op het plangebied komt een nieuw handelspand te liggen. Hiervoor wordt eerst het oude handelspand en omliggende infrastructuur gesloopt. Het nieuwe handelspand heeft een oppervlakte van circa 843m², waarbij er mag uitgegaan worden van bodemverstoringen tussen 1 tot 2m onder huidig maaiveld. Een groot deel van het nieuwe handelspand valt binnen de verstoorde zone van de huidige bebouwing. Het andere deel, ongeveer 30% van het nieuwe pand, valt in de noordwestelijke onverstoorde zone. De funderingen van de oudere bestaande gebouwen worden echter niet als verstoring gezien, maar als deel van de te onderzoeken archeologische zone. Rond het handelspand wordt een nieuwe parking aangelegd, die de bodem tot circa 0,5 m-mv verstoort en een oppervlakte van circa 1608 m² heeft. Onder deze parking worden verscheidene leidingen aangelegd, in sleuven van circa 0,7 m breed en 1,5 m diep.
Verder worden er ook nog een regenwaterput (2,80m –mv), een MS-cabine met een oppervlakte van circa 10 m² (0,82m –mv), een grindpad (circa 27m² 0,40m –mv) en een totem ten zuiden van het centrale gebouw gepland.
Ook wordt er ten zuiden van het gebouw en de parking wordt een groenzone aangelegd, evenals ten noordwesten.
In deze noordwestelijke onverstoorde zone komen de nieuwe wadi met een oppervlakte van circa 45m² en verstoringsdiepte van 40cm –mv en de septische put (2,08m –mv) te liggen. Uit het prospectierapport dat is opgesteld voor het wateropvangbekken vlakbij het plangebied, blijkt dat er een colluvium pakket van zeker 20cm dik aanwezig was. Het oosten van het onderzoeksterrein was ook fel verstoord en deze verstoring zou kunnen verder lopen in het noorden van het plangebied.

Het plangebied is gelegen in het drainage gebied van de rivieren die behoren tot de Scheldebekken, waarvan de Demer de belangrijkste voor het gebied is. Op lokaal niveau ligt het plangebied in de vallei van de Schoorbroekbeek en de Grote Gete. Op geomorfologisch vlak bevindt het plangebied zich op het Plateau van Haspengouw en op de grens van het heuvelig vochtig Haspengouw en het Zuid-Brabants plateau. Deze zijn ontstaan door de uitschuring van de Tertiaire afzettingen in het Quartair. In het Quartair spelen fluviatiele activiteiten een grote rol.
Het plangebied is gelegen in een gebied dat gekenmerkt is door één tertiaire formatie, de Formatie van Hannut. Het plangebied is gekenmerkt door het Quartair profieltype 2, een eolische leemafzetting uit het Pleistoceen. Specifiek uit Haspengouw leem en daarbovenop Brabant leem.
Op de DTM is te zien dat het plangebied op de flank van een (zand)leemplateau ligt en op de grens van de vallei van de Grote Gete en de Schoorbroekbeek. Het plangebied vertoont om deze reden een voorspelbaar hoogteverloop en daalt het af richting deze vallei. Het noordwestelijke deel van het plangebied, met het hoogste punt in de meest noordelijke hoek op 54m TAW, ligt 3m hoger dan het zuidelijke deel, met het laagste punt in de zuidelijke hoek op 51m TAW.
Op ongeveer 100m van het plangebied is een Aba1 bodem aanwezig. Het is droge leembodem met een textuur B horizont en een dunne A horizont. Wanneer er in de ondergrond bodems met textuur B-horizont aanwezig zijn, is er sprake van een relatief oude en een goed ontwikkelde bodem. In deze bodems is de kans de verwachting op steentijdvondsten hoger. Wanneer de zone direct langs de beken, kunnen jongere holoceen afzettingen aanwezig zijn en is de kans op erosie groter, waardoor de kans op steentijdvondsten aanzienlijk lager wordt.

Het plangebied is gelegen aan de voet van een helling waardoor er mogelijk een colluvium pakket aanwezig is. Tijdens het archeologisch onderzoek op nog geen 100meter van het plangebied is vastgesteld dat op die locatie het pakket dieper gelegen was dan de 30cm teelaarde, waardoor er nog 20cm dieper werd gegraven voor de sporen aan het licht kwamen.[36]

Afb. 25. CAI meldingen geprojecteerd op de DTM.

In de omgeving kan, op basis van de CAI-meldingen, worden vastgesteld, dat het gebied een gunstige landschappelijke positie had voor archeologische resten daterend vanaf de Steentijd. Deze gunstige landschapspositie wordt gecreëerd door de nabijheid van de rivieren en de hoger gelegen plaatsen in de omgeving (Afb. 26).
Voor resten uit het Paleolithicum – Mesolithicum is het plangebied landschappelijk goed gelegen op een gradiëntzone. Op ongeveer een kilometer van het plangebied is in een gelijkaardige, maar hoger gelegen landschappelijke, positie tijdens veldprospectie enkele lithische afslagen gevonden (CAI 150938).

[36] Smeets, M., Steenhoudt, M. en Bakx, R. (2012): 6-8)

Dit geldt ook voor resten uit het Neolithicum en de IJzertijd. Op nog geen 100 meter van het plangebied is een Midden IJzertijd site gevonden, het is niet uitgesloten dat deze site doorloopt in het plangebied.
Vanaf de Romeinse Tijd zijn er meer sporen in de omgeving aanwezig en zijn er sporen van bewoning geregistreerd.
Tijdens de Middeleeuwen heeft in 1013 een belangrijke historische gebeurtenis plaatsgevonden op ongeveer 500m van het plangebied. De impact dat dit heeft op het plangebied is waarschijnlijk vrij beperkt. Vlakbij het plangebied op ongeveer 100m, ligt het Mariadal domein met een klooster. De Kerk (op 300m) hiervan zou zijn opgericht op een castrale Motte die werd verwoest in 1013.

Om een beeld te krijgen van de ontwikkeling van het plangebied in de Nieuwe Tijd is er gekeken naar historische kaarten vanaf de 18de eeuw. Hieruit blijkt dat vanaf de 18de eeuw, het plangebied bebouwd was. Het is mogelijk dat een deel van de huidige gebouwen bouwfases hebben die terug gaan tot in de 18de eeuw. Op de luchtfoto's van 1971 tot 2017 is te zien dat enkele gebouwen op de locatie van de huidige inrit gesloopt zijn. Het is tevens op de luchtfoto uit 1979-1990 dat het huidige handelspand zichtbaar wordt.

Op de historische kaarten is te zien dat de locatie van de afspanning vanaf de kartering van de Villaret kaart (1745-1748) bebouwd was. Uit deze kaart kan afgeleid worden dat de momenteel nog aanwezige structuur aan de oostelijke straatzijde fases heeft die zeker terug gaan tot in de periode voor 1748. Het zelfde geld voor de structuren aan het kruispunt, waar de huidige inrit is gelegen. De achterste vleugel van de afspanning is voor het eerst zichtbaar op de Ferraris kaart (1771-1778). Dus ook voor de huidige achterste vleugel gaan er fase van bebouwing terug tot in 18de eeuw. De eerst beschikbare bron voor de zijvleugels zijn de Primitief Kadaster kaarten (1826-1834). Deze vleugels zijn dusdanig aan de afspanning toegevoegd in de periode tussen het karteren van de Ferraris kaart en de Primitief Kadaster kaarten (1771-1834). De zuidwestelijke vleugel is, naar aanleiding van de bouw van een handelspand, gesloopt in de periode tussen 1971-1990. Wanneer ook de structuren aan het zuidelijke kruispunt zijn gesloopt.

Het is aan de hand van de bronnen niet met zekerheid te vast te stellen uit welke periode de huidige structuren stammen, maar er kan wel met zekerheid gezegd worden dat er structuren of bouwfases zijn, die terug gaan tot in de tweede helft van de 18de eeuw.

1.2.5 Potentieel tot kennisvermeerdering, verwachting en conclusie

De voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvragen kunnen als volgt beantwoord worden:

"Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?"

Op basis van de aardkundige gegevens kan afgeleid worden dat het plangebied op de flank van een (zand)leemplateau ligt en op de grens van de vallei van de Grote Gete en de Schoorbroekbeek. Het plangebied daalt af richting deze vallei. Uit het prospectie rapport dat is opgemaakt voor een onderzoeksgebied vlak aan de noordwestelijke zijde van het plangebied, blijkt dat er een colluviumpakket aanwezig was die de archeologische lagen bedekte. Het zuidelijke deel van die gebied zou ook zwaar verstoord zijn, wat een impact kan hebben om de mogelijke archeologische lagen in het noorden van het plangebied.

De bodem van het plangebied is voor het grootste deel op de bodemkaart gekarteerd in een bebouwde zone. Het plangebied ligt volgens de bodemkaart in een bebouwde zone, dus de samenstelling van de grond is niet gekend. Het is mogelijk dat de bodem bestaat uit U-L, Aba1 en Abp. Wanneer er een Aba1 aanwezig is in het plangebied is er ook een B-horizont aanwezig en is er spraken van een relatief oude en een goed ontwikkelde bodem. In deze bodems is de kans de verwachting op steentijdvondsten hoger. Wanneer de zone direct langs de beken, kunnen jongere holoceen afzettingen aanwezig zijn en is de kans op erosie groter, waardoor de kans op steentijdvondsten aanzienlijk lager wordt.
In het meest noordelijke punt van het plangebied ligt de bodem Abp een droge leembodem zonder profiel.

Het plangebied is gelegen aan de voet van een helling waardoor er mogelijk een colluvium pakket aanwezig is. Dit colluvium pakket is terug gevonden tijdens de prospectie nog geen 100meter van het plangebied. Onder de aangenomen teelaarde van 30cm lag het pakket met een dikte van 20cm en pas hieronder lagen de archeologische niveaus.[37]

Doorgaans zijn de plateaus en beekdalen locaties waar rekening gehouden moet worden met een hoge kans op het aantreffen van vuursteen vindplaatsen uit het Paleolithicum of Mesolithicum. In principe geldt die verwachting ook voor de flanken, welke binnen de gradiëntzone vallen. Echter, op de flanken is vaak ook sprake van erosie, waardoor de verwachting vaak naar beneden bijgesteld moet worden.
Erosie kan eveneens geleid hebben tot aantasting van eventuele sporenniveaus, evenals verstoringen door menselijke activiteiten (landbouw / bebouwing).

Op basis van de CAI gegevens kan worden vastgesteld dat het plangebied in de nabijheid ligt van een enkele archeologische gebeurtenissen aan de hand waarvan de archeologische verwachting voor het plangebied geconcretiseerd kan worden. Tegen de noordwestelijke zijde van het plangebied is een Midden IJzertijd site gevonden, het is niet uitgesloten dat deze site doorloopt in het plangebied. Bij het archeologisch onderzoek bleek echter wel dat de conservering van de vindplaats uit de IJzertijd slecht was. Het is niet uitgesloten dat de conservering van een eventuele vindplaats binnen het plangebied eveneens slecht is. In deze zone van het plangebied is volgens de historische kaarten en luchtfoto's nooit bebouwing aanwezig geweest. Dit zorgt ervoor dat de archeologische lagen van voor de 18de eeuw mogelijk onverstoord zijn gebleven.
Op iets meer dan 100m van het plangebied, ligt een klooster (CAI 2512) uit de Late Middeleeuwen. Het klooster was gebouwd op een castrale motte. Resten van deze sites lijken niet direct binnen het plangebied aanwezig te zijn, maar kunnen evenmin op voorhand uitgesloten worden. Daarbij moet ook gedacht worden aan structuren die zich in de omgeving van de genoemde sites kunnen voordoen, en daarmee gerelateerd kunnen zijn aan de motte, het klooster, of het latere gebruik van de kloostergebouwen.

Op basis van het historische kaartmateriaal kan worden vastgesteld dat vanaf de 18de eeuw, het plangebied bebouwd was. Het is mogelijk dat een deel van de huidige gebouwen bouwfases hebben die terug gaan tot in de 18de eeuw of wellicht nog vroeger. Op de luchtfoto's van 1971 tot 2017 is te zien dat enkele gebouwen op de locatie van de huidige inrit gesloopt zijn. Het is tevens op de luchtfoto uit 1979-1990 dat het huidige handelspand zichtbaar wordt.

[37] Smeets, M., Steenhoudt, M. en Bakx, R. (2012): 6-8)

"Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?"
Ja, zeker 30% van het nieuwe handelspand valt in een onaangeroerde bodem van het plangebied. Dit handelspand heeft een verstoringsdiepte van minimaal 1,0m –mv en maximaal 2,0m –mv voor de funderingskolommen.
In deze onaangeroerde bodem komen tevens ook de nieuwe wadi en een septische put te liggen. Buiten de onaangeroerde bodem, gaan er ook werken plaatsvinden in zones die in de huidige situatie bebouwd zijn. In deze zones worden de parking , , een regenwaterput, een grindpad, een groenzone, bufferbuizen, een MS-cabine en een totem aangelegd.

Hieruit kan afgeleid worden dat er binnen vrijwel het gehele plangebied bodemingrepen gaan plaatsvinden, waarbij op voorhand onduidelijk is of deze zullen samenvallen met al bestaande verstoringen (door gebouwen of infrastructuur) of tot in de onverstoorde bodem zullen reiken. In dat laatste geval vormen de geplande werken een bedreiging voor mogelijk aanwezige archeologische waarden.

"Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?"
Het bureauonderzoek alleen heeft onvoldoende kennis opgeleverd om de aan- of afwezigheid van archeologische waarden aan te tonen en om vast te stellen of de geplande werken een impact hebben op het bodemarchief. Uit de bovenstaande toegelichte archeologische verwachting blijkt dat er binnen het plangebied rekening moet worden gehouden met mogelijke vondstensites uit het Paleolithicum en Mesolithicum enerzijds en met potentiële sporensites vanaf het Neolithicum tot in de Nieuwe tijd anderzijds. Met name de verwachting op sporensites uit de IJzertijd kan verhoogd worden op basis van aangrenzend archeologisch onderzoek, evenals voor de verwachting voor sporensites uit de (Middeleeuwen en) Nieuwe tijd op basis van historische bronnen.
Daarentegen zijn er ook aanwijzingen dat er binnen het plangebied mogelijk sprake is van een (hoge) mate aan verstoring. Dit is bijvoorbeeld al gebleken bij archeologisch onderzoek op een aangrenzend terrein, waarbij sporenniveaus uit de metaaltijden slecht bewaard zijn gebleven. Ook de huidige bebouwing en bestrating kan negatief van invloed zijn geweest op de conservering van potentiële archeologische niveaus. Archeologisch vervolgonderzoek zal dan ook inzichtelijk moeten maken wat de mate aan verstoring is binnen het plangebied en op het zelfde moment kan er nagegaan worden of er al dan niet archeologische sites aanwezig zijn die nog een voldoende kenniswinst kunnen opleveren.

Aangezien geen van de mogelijke type archeologische vindplaatsen die verwacht worden (zowel vondstensites uit de Steentijd, als sporensites vanaf het Neolithicum) op voorhand uitgesloten kunnen worden en de verstoringsgraad binnen het plangebied mede bepalend zal zijn om de impact van de geplande werken te bepalen, wordt in eerste instantie geadviseerd om een landschappelijk bodemonderzoek uit te voeren over het gehele plangebied, uitgezonderd waar er in de huidige situatie structuren aanwezig zijn. Dit landschappelijk bodemonderzoek zal moeten uitwijzen in welke mate de bodem intact is.

Indien de verwachting op vondstensites uit de Steentijd gehandhaafd blijft, dan dient het landschappelijk bodemonderzoek opgevolgd te worden door aanvullend boor- en/of proefputtenonderzoek gericht op het vaststellen en waarderen van eventuele vondstensites.
Indien de verwachting op sporensites gehandhaafd kan blijven, dan dient het landschappelijk bodemonderzoek opgevolgd te worden door een proefsleuvenonderzoek. Dit proefsleuvenonderzoek dient met zekerheid te worden uitgevoerd op de locatie van de huidige bebouwing.

De te volgen methodiek, criteria voor vervolgonderzoek en de onderzoeksvragen staan vermeld in de Programma van Maatregelen. De archeologische werkzaamheden dienen gefaseerd uitgevoerd te worden, omwille van de verschillende data waarop de terreinen binnen het plangebied beschikbaar worden voor de opdrachtgever.

1.2.6 Samenvatting

In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in maart 2019 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Tiensestraat 82, Hoegaarden (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen bouw van een nieuw handelspand en de sloop van de bestaande gebouwen.

Op basis van het bureauonderzoek werd vastgesteld dat binnen het plangebied de kans reëel is dat er archeologische resten zullen verstoord worden. Het merendeel van de geplande werken (sloop en nieuwbouw) kan leiden tot een verstoring van het bodemarchief. De aanwezigheid en de exacte diepteligging van een potentieel archeologisch niveau, evenals de intactheid daarvan kan op grond van alleen het bureauonderzoek niet vastgesteld worden. Om deze reden is er voor het plangebeid dan ook geadviseerd vervolgonderzoek uit te voeren.

Literatuur

Acke, B., & M. Bracke, 2018: *Archeologienota Hoegaarden Walestraat.* Zelzaten (Programma van Maatregelen).

Agentschap Onroerend Erfgoed, 2019: Code van Goede Praktijk voor de uitvoering en rapportage over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4,0. Brussel.

Antoine, P., S. Coutard, G. Guerin, L. Deschodt, E. Goval, J.-L. Locht, C. Paris, 2016: Upper Pleistocene loess-palaeosol records from Northern France in the European context: Environmental background and dating of the Middle Palaeolithic, *Quaternary International* 411a, 4-24.

Augustin, S.A.H. & I. Van Kerkhoven,. *Sint-Katharina-Hauthem, gemeente Hoegaarden,* een archeologienota Brugge (VEC nota 5).

Bosch, J., P. Cleveringa & T. Meijer, 2000: The Eemian stage in the Netherlands: history, character and new research. *Geologie en Mijnbouw / Netherlands Journal of Geosciences* 79-2/3, 135–145.

Deeben, J., 1999: The Known and the Unknown: the Relation between Archaeological Surface Samples and the Original Palaeolithic and Mesolithic Assemblages. Amersfoort (Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek), 9-32.

De Clercq, W., M. Bats, P. Laloo, J. Sergant & P. Crombé, 2011: Beware of the known. Methodological issues in the detection of low density rural occupation in large-surface archaeological landscape-assessment in Northern-Flanders (Belgium), in: G. Blancquaert, F. Malrain, H. Stäuble & J. Vanmoerkerke (red.): *Understanding the Past: A Matter of Surface-Area. Acts of the XIIIth Session of the EAA Congress Zadar, 2007*, 73-89.

De Langhe, H. & P. Driessen, 2018: *Archeologienota Hoegaarden, Altenaken uitbreiding van een bedrijfshal, Deel 1: Verslag van Resultaten,* Tongeren (Aron-Rapport 557).

De Nutte, G., R. Simons, T. Deville & S. Houbrechts, 2017: *Rommersom en Rommersomsteenweg te Rommersom (gem. Hoegaarden)., Archeologienota door middel van een archeologische bureaustudie*. Hasselt (Rapport 385).

Delvoie, S., F. Boulvain, R. Charlier & F. Collin, 2016. Detailed characterization of the Late Pleistocene loess sequence stratigraphy of Remicourt (Hesbaye region, Belgium) with cone penetration tests. *Geologica Belgica* 19 (3-4), 281-289.

Ervynck, A., S. Debruyne & R. Ribbens, 2015: *Assessment; Een handleiding voor de archeoloog.* Brussel.

Fagnart, J.-P., 1997: *La fin des temps glaciaires dans le Nord de la France. Approches archéologique et environnementale des occupations humaines au cours du Tardiglaciaire*. (Mémoires de la Société Préhistorique 24).

Fagnart, J.-P. & P. Coudret, 2000: Le Tardiglaciaire dans le Nord de la France. In: B. Valentin, P. Bodu & M. Christensen (eds.), 2000: L'Europe Centrale et Septentrionale Au Tardiglaciaire. Nemours.

Ferraris, J., 1771-1778: *Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsendom Luik*.

Fricx, E., 1712: *Carte de Pays-Bas*.

Gullentops, F. & Vandenberghe, N., 2007: *Toelichting bij de Quartair geologische kaart, kaartblad 32, Leuven,* Brussel.

Jacobs, P., M. de Ceukelaire, E. Stevens & M. Verschuren, 1993: Philosophy and methodology of the new geological map of the Tertiary formations, Northwest Flanders, Belgium. *Bull Soc belge Géol* 102, 231-241.

Kadaster, 1850-1864: *Topografische Militaire Kaart, kaartblad 56*..

Noens, G., M. Bats, A. Van Baelen & P. Crombé, 2013: Archeologische (lithische) indicatoren met geringe afmetingen en hun rol bij het opsporen van afgedekte prehistorische vindplaatsen: experimentele en archeologische observaties. *Notae Praehistoricae* 33, 193-215.

Noens, G. & A. Van Baelen, 2014: Gerichte prospectie naar (prehistorische) vondstclusters I: enkele boorsimulaties gericht op een evaluatie van de onderlinge afstand tussen de boorpunten binnen een driehoeksraster. *Notae Praehistoricae* 34, 27-50.

Onbekend, 1840-1850: *Atlas der buurtwegen*..

Raczynski-Henk, Y., R. Paulussen, B. Weekers-Hendrikx & R. Machiels, 2018: *Wie sjoeën oos Limburg waor. Een openluchtvindplaats uit het Midden-Paleolithicum in het tracé van de Buitenring Parkstad Limburg. Proefsleuvenonderzoek en een archeologische opgraving*. Amersfoort (ADC rapport 4482).

Smeets, M., M. Steenhoudt & Bakx, 2012: *Het archeologisch vooronderzoek aan Klein Overlaar te Hoegaarden*, Kessel-Lo (Archeo-rapport 129).

Tol, A., J. Verhagen & M. Verbruggen, 2012: *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend onderzoek.* Gouda.

Vandenberghe, N. & F. Gullentops, 2001: *Toelichting bij de geologischekaart van België Vlaams Gewest, kaartblad 32, Leuven.* Brussel.

Vandenbroucke, M. 2017: Het kadaster laat in zijn kaarten kijken, de vele onderzoeksmogelijkheden van het "primitief"kadaster. *Onderzoek* 20, 22-29.

Vandeputte, O. (red), 2010: *Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten. Vlaams-brabant.* Tielt.

Vandermaelen, F., 1846-1854: *Cartes topographiques de la Belgique*.

Van Baelen, A., Y. Raczynski-Henk, J.W. de Kort, H. Huisman, B. van Os, A.J. Versendaal, J. Wallinga, E.P.M. Meijs & J. Deeben, 2017: *Onderzoek naar de stratigrafie van de lösssequentie en de daarin aangetroffen artefacten op De Kaap bij St. Geertruid*. Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 236).

Van Gils, M. & E. Meylemans, 2019: *Prospecteren naar steentijd artefactensites - versie 1.* Brussel.

Verhagen, J.W.H.P., E. Rensink, M. Bats & Ph. Crombé, 2011: *Optimale strategieën voor het opsporen van Steentijdvindplaatsen met behulp van booronderzoek. Een statistisch perspectief.* Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 197).

Geraadpleegde websites

http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten
http://www.geopunt.be/kaart
https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html
https://id.erfgoed.net
https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/41162

Lijst van afbeeldingen en tabellen

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.
Afb. 2. Locatie van het plangebied op de GRB.
Afb. 3. Overzichtskaart van de bestaande toestand binnen het plangebied (Bron: opdrachtgever).
Afb. 4. Overzichtskaart geplande werken (bron: opdrachtgever).
Afb. 5. Locatiekaart van het plangebied op de Quartairgeologische kaart.
Afb. 6. Het plangebied op de bodemkaart.
Afb. 7. Het plangebied en de omgeving op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).
Afb. 8. Het plangebied op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).
Afb. 9. De profiel hoogteverlopen gebaseerd op het Digitaal Terreinmodel Vlaanderen (DTM).
Afb. 10. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.
Afb. 11. Plan Studiebureau Archeologie, zone wateropvangbekken op GRB.
Afb. 12. Het plangebied op de Villaretkaart.
Afb. 13. Het plangebied op de Ferraris kaart.
Afb. 14. Het plangebied op de Primitief Kadaster kaart, overzichtskaart.
Afb. 15. Het plangebied op de Primitief Kadaster kaart, kaartblad A.
Afb. 16. Het plangebied op de Primitief Kadaster kaart, kaartblad B.
Afb. 17. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen.
Afb. 18. Het plangebied op de Vandermaelenkaarten.
Afb. 19. Het plangebied op de Popp-kaarten.
Afb. 20. Het plangebied op de topografische kaarten uit 1873, 1904, 1939 en 1969.
Afb. 21. Het plangebied op de luchtfoto uit 1971.
Afb. 22. Het plangebied op de luchtfoto uit 1979-1990.
Afb. 23. Het plangebied op de luchtfoto uit 2013-2015.
Afb. 24. Het plangebied op de luchtfoto uit 2020.
Afb. 25. CAI meldingen geprojecteerd op de DTM.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.
Tabel 2. Overzicht van de administratieve gegevens.
Tabel 3. Overzicht van de aanwezige
Tabel 4. Overzicht van de geplande werken, hun oppervlakte en hun verstoringsdiepte.